

נא לא לקרוא בשעת התפלה וקריאת התורה

דברי תורה לפרשת השבוע

פגנים יקדים אמרי קודש בערזא סיפור על הפרשה אורחות חיים הדלולא דצדיקיא

בס"ד עש"ק פרשת חיי שרה
כ"א מרחשוון תשפ"ה לפ"ק
{דף היומי ביום שב"ק בבא בתרא קנ"א}

מוצ"ש	הדר"ג	ניו יורק
5:45	4:18	מונטריאל
5:29	4:02	לונדון
5:13	3:47	מונטריאל
5:13	3:47	אנטוורפן
5:57	4:27	ציריך
5:55	4:25	וינה
5:20	3:54	מלבורן
9:31	8:00	

אותם כדי להשיגו בעיקר על דברים עליהם שלא יגנו. למרות הספירה לא חוששים בענין סימן הברכה, השורה סמויים, כי חפצים אלו אינם חשובים, ולכן לא חוששים שמא הם לא יתרבו, הנמשל מובן, דחכמינו ז"ל אמרו "כל המוריד דמעות על אדם כשר, הקב"ה סופרן ומניחן בבית גנזיו". הקב"ה מחשיב דמעות אלו ביותר, שהרי ד' אוהב מאד את הצדיקים ואת זכרם, ולכן הוא שומר עליהן ומניחן בבית גנזיו. מאידך, הוא סופר אותן כי הוא אינו מעוניין שהן יתרבו, שהרי אין הוא מעוניין במיתת צדיקים ובהגעת צער ויסורים ישראל.

ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה. (כג, א) וברש"י ז"ל: "בת ק' כבת כ' לחטא וכו' ובת כ' כבת ז' לויפי. שני חיי שרה כולן שוין לטובה". ולכאורה יפלא, הלא אין לנו דרש רק על בת ק', שבהיותה בת מאה שנה היתה נקיה מן החטא, ומנין שבעשרים ושבע שנים הנוספים שחיתה ג"כ לא חטאה. ונראה, כי ידוע שכיון שעברו רוב שנותיו של אדם ולא חטא שוב אינו חוטא (יומא לח:). ולפי זה אחר שגילה הכתוב שלא חטאה עד היותה בת ק', אם כן כבר עברו עליה רוב שנותיה בלא חטא, ושוב לא חטאה. אולם יש להקשות, מנין לך שבהיותה בת ק' כבר עברו רוב שנותיה, יתכן שנקצב לה לחיות יותר ממאתים שנה, אך בהיותה בת קכ"ז

בכסף מלא יתננה לי בתוכם לאחזת קבר. (כג, ט)

תיבת "בתוכם" היא שפת יתר, ונ"ל כי לא יצא דבר שקר ח"ו מאברהם, ואיך יאמר "בכסף מלא", דהיינו בדמי כל שוין, הלא כל הון לא ישוה בה לפי מה שידע אברהם גודל יקר מעלתה שהיה המעבר לגן עדן, ונטמן שם אדם וחוה (עירובין נג). לכך אמר "בתוכם", ר"ל שיתננה לי בדמי כל שויה כפי מה שהוא שוה בתוכם, ולא הוי רמאות, כי להם אין תועלת כלל ביקר מעלתה, והוי זה נהנה וזה לא חסר ואינו חייב לשלם עבור זה. ועוד י"ל, כי באמת בידם לא היה שורה הקדושה, רק אחר כך "ויקם" (כג, יז) תקומה היתה כפירוש רש"י (שם), והיינו כמו שהיא עתה בתוכם יתננה לי בכסף מלא, והבן. (ישמח משה)

לעיני בני עמי נתתיה לך קבר מתך. (כג, יא)
כלומר בפרהסיא בפני העולם נתתי לך, יהיה במתנה

חטאה ועל כן מתה קודם זמנה. ולכן כתב: "שני חיי שרה", להודיעך שאותן קכ"ז שנה הן הן שני חיי שרה הקצובות לה (עי' ג"כ באוה"ח הק' כאן). וזוהי כוונת רש"י: "כולן שוין לטובה", שהפסוק משמיענו שני חיי שרה להורות שאף אותן כ"ז שנה האחרונות היו שוין לטובה בלי חטא. (הרה"ק רבי ברוך מקאסוב ז"ע) ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבנתה. (כג, ב) חכמינו ז"ל אמרו במסכת שבת (קה:): "כל המוריד דמעות על אדם כשר הקב"ה סופרן ומניחן בבית גנזיו", יש להבין על פי משל, שמקובל שאת היהלומים ואבני החן גונזים באוצר שמור היטב, אולם לא סופרים אותם, כדי שתשלח בהם ברכה, שהרי אין הברכה שורה אלא בדבר הסמוי מן העין. לעומת זאת, דברים שאינם חשובים, המצויים בבית לרוב, אין מקפידים עליהם לשומרם בתוך בתי האוצר. אולם, מאידך, סופרים ומונים

ויזכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם
לכבוד יומא דהילולא
של כ"ק מרן מוהרי"ד מבעלזא ז"ע
ושל בנו הגה"ק מהר"ם מבולגרייא ז"ע
אביו של ממשיך השלשלת
אבינו רועינו כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
הונצח ע"י הרה"ח ר' יצחק אייזיק פריד שליט"א
לע"נ אביו הרב החסיד המפ"ר ר' אלכסנדר פריד ז"ל
בן הרב החסיד ר' אברהם צבי ז"ל
שהיה מקורב מאוד
להגה"ק מהר"ם מבולגרייא ז"ע

לעילוי נשמת הרבני החסיד ר' אברהם מאנדאלוויטש ז"ל

בן הרה"ח ר' מרדכי מארקיל ז"ל

נלב"ע כ"ו מרחשוון תשס"ח תנצב"ה

והיות שהמנוח ז"ל לא השאיר זש"ק נא ללמוד משניות לעילוי נשמתו

אבל בסתור ידעתי שתשלם לי ולא תרצה במתנה. וכן נאמר אחר כך (להלן יד) "וען עפרון את אברהם לאמר לו" כלומר ביחידות, ואברהם אבינו ע"ה רצה שיהיה הקנין דוקא בפרהסיא.

ואשביעך בד' וגו' אשר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרבן. (כד, ג) לכאורה מה לו להוסיף סימן אשר אנכי יושב בקרבן, דאטו רשאי ליקח כנענים. מעיר אחרת ונראה דהנהגה הא דאברהם חשש שאליעזר יעדיף לקחת מבנות הכנעני מליקח מקרוביו שבחון, היינו כאמרם ז"ל (כתובות פה): דהאומר נכסי ינתנו לטוביה, ויש שם שני אנשים בשם טוביה, אחד שכן ואחר קרוב, נותנין את הנכסין להשכן על פי מאה"כ (משלי כ"ז) טוב שכן קרוב מאח רחוק. **ולכן חשש אברהם שאליעזר יקח מבנות הכנעני שבשכונתו ולא מקרוביו שבחון הרחוקה**, משום שטוב שכן קרוב מאח רחוק ולזה הזהירו ואמר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרבן, דאף שאנכי יושב בקרבן והמה שכנים קרובים, אעפ"כ "לא תקח אשה מהן". אבל על הכנענים הרחוקים לא היה צריך להזהירו, דמהיכי תיתי יעדיף ליקח מהן יותר מקרוביו שבחון.

גר ותושב אנכי עמכם. (כג, ז)

סנסן ממרן הגה"ק ח"ס זללה"ה נראה דזה היה מהספידו של אברהם אבינו ע"ה על שרה, אמר שרה זו על ידי השמחה שנזדמן בנה לקרבן לז' פרח נשמתה ונדבקה ביוצרה, אבל אני איני במדרגה זו כי אם עדיין גר ותושב אנכי עמכם אף שאני גר בארץ הנני תושב עמכם ולא זכיתי על ידי מעשה העקיפה למה שזכתה שרה, והשיבו לו בני חת אין זה מפאת חסרון בצדקתך כי אם אתה צריך לחיות בגלילנו להדריך אותנו בעבודת ד' וז"ש נשיא אלקים אתה בתוכנו.

ואברהם זקן כו' וה' ברך את אברהם בכל. (כד, א)

איתא ברש"י ז"ל "בכל בגמ' בן, ונראה לפרש בהקדם מקראי קודש פ' ויגש אדוני שאל כו' היש לכם אב כו' ונאמר אל אדוני יש לנו אב זקן וילד זקונים קטן, ונראה לבאר כי כבר כתב הרמב"ם אשרי מי שחתמו שנותיו במהרה כי מטרת באו לעוה"ז רק להשלים א"ע ואם אנו רואים צדיקים האריכו ימים, הוא למען יוכלו להשלים את בניהם ובני דורם ג"כ כהא דכתיב בשבעים זקנים קח לך שבעים איש כו' אשר ידעת כי הם זקני העם הכוונה שכבר השלימו א"ע וחיים רק למען השלמת הדור והחתם סופר פ"י והותירך ה' לטובה בפרי בטןך למען יהי לאל ידך לגדל פרי בטןך על פלגי מי תוה"ק ובל"ע פ"י עוד ינובון בשיבה והתכלית באריכת הימים להגיד לאחרים כי ישר ה' והבן וזה אמר יהודה אדוני שאל את עבדיו היש לכם אב כמתמיה איש צדיק כאביכם אשר בטח השלים את עצמו מדוע חי עוד והתשובה יש לנו אב זקן ואמנם גם ילד זקונים קטן ועליו לחנכו ולגדלו לתורה וע"כ מאריך ה' שנותיו וז"כ ואברהם זקן בא בימים ואם לפלא הלא אברהם בטח כבר השלים א"ע ומדוע נעשה זקן ועל זה בא כמשיב וה' ברך את אברהם בכל זה בן ועליו הי מוטל לחנכו לתורה וע"כ נעשה זקן והבן.

ה' אלהי השמים אשר לקחני מבית אבי ומארץ מולדתי ואשר דבר לי ואשר נשבע לי לאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת הוא ישלח מלאכו לפניך ולקחת אשה לבני משם. (כד, ז) להבין למה הזכיר "אשר לקחני מבית אבי וגו', ואשר דיבר לי וגו'", והיה די באמרו - ה' אלקי השמים ישלח מלאכו לפניך ולקחת אשה לבני משם. ונראה על פי פשט, דכך אמר אברהם - השי"ת הנהיג אותי מבית אבי לארץ ישראל, ונשבע לי - "לזרעך אתן את הארץ", אבל לא ינתן לי הארץ רק לזרעי. ואם היה חפץ השי"ת שאשיב את בני לארץ מולדתי, למה לקח אותי מבית אבי ומארץ מולדתי, הלא לי לא ינתן הארץ רק לזרעי. וזהו הוכחה גדולה, שאין חפץ השי"ת שיהיה זרעי בארץ מולדתי, ומסתמא ישלח מלאכו לפניך, ולקחת אשה לבני משם.

ואם לא תאבה האשה ללכת אחריך ונקית משבועתי זאת רק את בני לא תשב שמה. (כד, ח) יש לפרש על פי אמרם בריש קידושין, מפני מה נאמר כי יקח איש אשה, ופי' התוס' דמשמע שיכול ליקח אשה אפילו בעל כרחה, ולא נאמר כי תלקח אשה לאיש דמשמע דוקא מרצונה, ומשני למדך תורה דרך ארץ שדרך האיש לחזור אחר האשה, משל לבעל אבידה שחוזר על אבידתו. ולזה שאל אליעזר, הלא אנכי הרואה שאתה אינך מסכים להשב בנך שמה

כדרך האיש שחוזר אחר מקום אשתו, א"כ למה נאמר כי יקח, ודאי הפי' אפילו בעל כרחה, וא"כ אם לא תאבה האשה אלך ואביא אותה בעל כרחה שלא מרצונה, לזה השיב אברהם לא, אם לא תאבה האשה ללכת אחריך, או תרפה ממנה ולא תקדשה, משום דכי יקח אין פירושו אפילו בע"כ אלא פירושו שדרכו של איש לחזור אחר אשתו, ורק את בני לא תשב שמה, כלומר דרק בבני אי אפשר לקיים שיחזור אחר אבידתו הואיל והוא עולה תמימה ואסור לו לצאת מארץ ישראל, ומביא רש"י אבל בן בני יעקב שפיר חוזר, פ"י דכיון שהוא אינו עולה תמימה ורשאי לצאת מארץ ישראל, ע"כ הוא שפיר יצטרך לחזור אחר אשתו כמו שכתוב כי יקח, ואף לדעת אברהם אבינו פירושו שהאיש יחזור אחר אשתו.

והי' הנערה אשר אומר אליה הטי נא כדך ואשתה ואמרה שתה וגו'. (כד, יד) ויש לבאר איך ידע אליעזר בנסיון זה שזו האשה אשר הוכיח ד' ליצחק ואולי אף שהיא בעלת חסד מ"מ אינה יודעת בטיב העולם ואינה ברת דעת. אלא כך אמר אם אומר אליה הטי נא כדך ואשתה והיא תתן לו לשתות מן הכד ואח"כ תקח הכד הביתה אין היא בעלת שכל שאולי יש לו איזה חולי, אלא צריכה היא לשפוך המים תחילה ולקחת מים אחרים, אמנם אם תעשה כך בפניו הרי היא מביישת אותו להראות שחושדת בו בכך ועל כן תשית עצה בנפשה לעשות בשכל, שתתן השארית לבע"ח ואח"כ תמלא כדה שוב. וז"ש "ואמרה שתה וגם גמליך אשקה" ורבקה באמת אמרה יותר מכך: "ותאמר גם לגמליך אשאב", כלומר לא רק את השארית אתן להם אלא אלך לשאוב עבור כל הגמלים וכן עשתה, "ותמהר ותער כדה אל השוקת ותרץ עוד אל הבאר לשאוב ותשאב לכל גמליו.

ותמהר ותער כדה אל השוקת ותרץ עוד אל הבאר לשאוב ותשאב לכל גמליו. (כד, כ) ויש לבאר דאליעזר ראה והתבונן בחכמת המוסר שהיה ברבקה לנהוג כבוד הבריות, כי אחרי ששתה אליעזר נשאר מעט מים בכד, ולא ידעה רבקה מה לעשות, אם תתן המים הנותרים לגמלים, יראה כאלו משווה הבהמה לאדם להשקותם מכלי אחד, אם תשפכם לחוץ זה גם העדר כבוד שהמים הנותרים משתייתו נחשבים כשופכים. נתחכמה ותרץ להשקות, ומכוח הריצה עשתה כאילו נפל הכד מאליו מידיה ונשפך, והיתה ממלאה בו מים, בזה נשאר אליעזר בכבודו.

ותמהר ותער כדה אל השקת ותרץ עוד אל הבאר לשאוב ותשאב לכל גמליו. (כד, כ) יש להתבונן מה משמענו בזה שהריקה הכד מתחילה ואחר כך רצתה לשאב לגמלים. והנראה דהנה כתוב בספר חסידים אם בירך על צלוחית מים ונשאר בכלי, לא יתן ממנו לגוי ולבהמה, הואיל שהזכיר שם שמים על הדבר אינו מהראוי ליתן ממנו לבהמה. והנה מבואר הענין בכאן, שהעבד הנאמן הזה שדלה והשקה מתורת רבו, בודאי בירך על המים והזכיר שם שמים. וכששמעה הצדקנית הזאת שהזכיר שם שמים, אמרה אין מהראוי ליתן מזה להגמלים. על כן אמרה אל העבד "גם לגמליך אשאב" מחדש, "ותמהר ותער כדה" הוריקה מקודם את המים ששתה העבד, ואחר כך "ותרץ אל הבאר לשאב".

ויקח האיש נזם זהב בקע משקלו ושני צמידים על ידיה עשרה זהב וגו'. (כד, כב) וברש"י ז"ל: "ושני צמידים, רמז לשני לוחות מצומדות. עשרה זהב משקלם, רמז לעשרת הדברות שבהם". **ישנם** בני אדם שבמצוות שבין אדם למקום זהירים הם מאד, אבל במצוות שבין אדם לחבירו הם מזלזלים ואינם מקפידים, ולעומתם ישנם אנשים שמרבים תמיד לעשות טובות לחבריהם, עוסקים בגמ"ח ונותנים צדקה, אבל אינם שמים על לב להזהר במצוות שבין אדם למקום. **אולם** האמת הוא שכל המצוות מרועה אחד ניתנו, וצריך להזהר בשניהן, כי זה בלא זה לא נחשב לכולם. ומהאי טעמא היו עשרת הדברות כתובים על הלוחות משני עבריהם: "מזה ומזה הם כתובים" (שמות לב, טו), כי החמש מצוות שבלוח אחד הן מצוות שבין אדם למקום, והחמש שבלוח השני הן בין אדם לחבירו, שמא תאמר שאפשר לחלקם זה מזה, לכך נכתבו גם מעבר השני, באופן שהחמש שבין אדם לחבירו שבלוח הב', הן מעבר השני בלוח א', כנגד המצוות שבין אדם למקום, להורות שהן צמודים יחד ואי אפשר להפרידם. **והנה**, כשראה אליעזר כמה משתדלת רבקה אמנו במצות גמילות חסדים, להשקות לכל גמליו, חשש פן יעשו מזה עיקר, והמצוות שבין אדם

למקום לא ייקמו אלא בדרך עראי, לכך נתן לה שני צמידים על ידיה כפירש"י: "רמז לשני לוחות מצומדות" לרמז לה שהמצוות שבין אדם למקום ובין אדם לחבירו הם צמודות ומחוברות יחד ואי אפשר לחלק ביניהן. (ערוגת הבושם)

אנכי בדרך נחני ה' בית אחי אדוני. (כז, כז)

בדרך נקוד פת"ח - לשון מבורר, רצה לומר על ידי הדרך ידעתי שנחני ה' בית אחי אדוני, שכיון שאמרו חכמינו ז"ל (בר"ר נט-טו) שהיה לו קפיצות הארץ, דהיינו שמביא את האדם ברגע אחת מעצמו. וכיון שקפץ הדרך שהלך שלא מדעתו רק שהשי"ת הביא אותו למקום שידוע לפניו יתברך, אי"כ על ידי הדרך ידעתי שכאן הוא בית אחי אדוני, שראיתי שדעתו יתברך שאעמוד פה, שמע מיניה דכאן הוא המקום לעמוד, משום דכאן הוא משפחת אדוני. (קדושת לוי)

ואבוא היום אל העין וגו'. (כז, מב)

וברש"י ז"ל: "אמר רבי אחא, יפה שיחתן של עבדי אבות לפני המקום מתורתן של בנים". היינו, שיש הוכחה שהיה יפה בעיני המקום ב"ה שיחתן של עבדי אבות, וההוכחה היא מתורתן של בנים, היינו, שאנו רואים שהשי"ת עשה מסיפורי דבריו [של אליעזר] תורה לבניו הידידים, וכתב זה בתורתו לפניו ונתהוה מסיפוריו תורה הקדושה, מזה מוכח שיפה שיחתן לפני המקום ברוך הוא". (דגל מחנה אפרים)

ויאמר בוא ברוך ה' וגו'. ויבוא האיש הביתה ויפתח הגמלים (כד, לא-לב)

מעלת מצות צדקה היא רק כשהאדם מקיים גם את שני עמודי העולם האחרים, היינו תורה ותפלה, כי זולתם אין כל חשיבות בעיני המקום למצות גמילות חסדים שהוא מקיים, וכך למדנו מכאן, כי כשראה לבן את אליעזר עומד בחוץ וסבור היה שהוא הלך עני, פנה אליו ואמר לו: "בוא ברוך ה' למה תעמוד בחוץ ואנכי פניתי הבית" ביתרומז לתורה ותפלה כמ"ש (ישעי' נו, ז): "כי ביתי בית תפלה", וכן מצינו (מגילה כז): "בית גדול שמגדלין בו תורה" - כלומר, הגם שפניתי ביתי מתורה ותפלה, עכ"ז: "ומקום לגמלים" גומל חסדים אני עם עניים ודלים, לסעדם ולתומכם. השיב לו אליעזר, כי לא די בזה, אלא צריך לשניהם, תורה ועבודה משולבים יחד עם גמ"ח. וזהו: "ויבוא האיש הביתה" - רומז לתורה ותפלה כנ"ל "ויפתח הגמלים" רומז על גמ"ח. וזהו גם כוונת המסורה (עי' בעה"ט): "ויפתח על הלוחות" (מ"א ז, לו) שרומז על לימוד התורה, והיינו שיהיו שניהם יחד, כי רק צדקה כזו נחשבת בעיני המקום ב"ה. (עטרת ישועה)

ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב וגו'. (כז, סג)

"לפנות ערב" ב' במסורה: כאן, ואידך "והיה לפנות ערב ירחץ במים" (דברים כג,

יב) יש לרמז בפירוש המסורה "על פי מה ששמעתי ממזלה"ה (-בעל הישמח משה' ז"ע) כי רבינו הקדוש מלובלין ז"ע הורה לו הדרך ילך בו, ואמר לו: הגם כי נאמר בש"ע (א"ח ס"י ס"ג) ראוי לכל ירא שמים שיהא מיצר ודואג על חורבן בית המקדש, אבל כבר אמר החכם (חובת הלבבות) שער הפרשות רפ"ד) 'הפרוש צהלתו בפניו ואבלו בלבו', וגם בעת שאומר תיקון חצות בבכי ותחנונים ופלגי מים, עכ"ז ראוי להיות בשמחה באותו שעה, והוא עפ"י משל למלך שנשבה והגיע לעמוד ולפוש אצל אחד מאוהביו ומיודעיו, וכראותו את המלך במעמדו בשביה, הלך ובכה, עכ"ז שמח כי המלך נתאכסן אצלו. והנמשל מובן" וכו'. **ואיתא** במדרש (בר"ר סה, כג) על מה שאמר יצחק אבינו: "ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה'" (לקמן כז, כז), וז"ל: "מלמד שהראה לו הקב"ה בית המקדש בנוי וחרב ובנוי: 'ראה ריח בני' הרי בניו, הריך מדי"א (במדבר כח, ב) 'ריח ניחוחי תשמרו'; 'כריח שדה' - הרי חרב, כמד"א (מיכה ג, יב) 'ציון שדה תחרש; אשר ברכו ה'" - בנוי ומשוכלל לעתיד לבא, כענין שנאמר (תהלים קלג, ג) 'כי שם צוה ה' את הברכה חיים עד העולם". **וזהו הרמז:** "ויצא יצחק לשוח בשדה" להתפלל, בשביל שראה חורבן ביהמ"ק וציון שדה תחרש, "לפנות ערב", ובדאי הרבה בבכי ותחנונים ופלגי מים ירדו עיניו, ועכ"ז היה בשמחה, כי כן מורה שמו 'יצחק', שהוא לשון צחוק ושמחה. וזהו רמז המסורה: "והיה" לשון שמחה "לפנות ערב" - בעת שהתפלל יצחק, הגם כי "ירחץ במים", מי הדמעות, עכ"ז היה בשמחה. (ייטב לב)

ותאמר אל העבד מי האיש הלזה ההולך בשדה לקראתנו ויאמר העבד הוא

אדני ותקח הצעיף ותתכס. (כד, סה) יל"פ הכתוב ע"פ דאיתא במדרש שאחר העקידה עלה יצחק אבינו ע"ה למרום והיה שם ג' שנים, וכשחזר היה כל כולו מדת הגבורה, ולא הבין כלל לעולם הזה. וע"כ כשבאת רבקה אמנו ע"ה, ורצתה להמשיך חסדים על ישראל, אמרה מי זה ההולך לקראתינו, פי' לנגדינו, דהיינו שהוא כולו ממדת הגבורה, ותקח הצעיף ותתכס, היינו שעשתה פעולה של מדת הצניעות לעורר רחמים לפרנסת בני ישראל, כי צעיף ר"ת ע"מך ישראל צריכים פרנסה. וע"ז פי' רש"י ותתכס כמו ותקבר ותשבר, שע"י פעולה זו שברה וקברה את מדת הגבורה, ועוררה את מדת החסד שיהי' לבני ישראל פרנסה בהרחבה. (הרה"ק המגיד מטשערנאביל ז"ע)

מי האיש הלזה ההולך בשדה. (כד, סה)

לכאורה קשה דלמה כתיב הלזה, ולא הזה. ועוד איך תשאל רבקה סתם על איש. ואמר כאשר ראתה שיצחק הוא דין כדכתיב ופחד יצחק, לכן שאלה מי האיש שיעמוד נגד הלזה שימתיק אותו, השיב אליעזר הוא אדוני, שהיה לו להשיב הוא בן אדוני, רק השיב הוא אדוני, שאברהם הוא חסד והוא ממתיק אותו. (הרה"ק רבי ישראל מרוזין ז"ע)

דברי תורה מרבותינו הק' מבעלזא

לז, יח) כשם שהן תמימים כך שנותיהם תמימים" יש לפרש כוונת המדרש, דהנה רש"י פירש: "שני חיי שרה כולן שוין לטובה", ולכאורה קשה, הלא לכל צדיק ישנן עליות וירידות, בבחינת "שבע יפול צדיק וקם" (משלי כד, יז), ואם כן איך יכול להיות "כולן שוין לטובה". אלא דאיתא בספ"ק לפרש הענין שאנו רואים לפעמים אצל צדיקים, שגם לאחר שכבר נזדכך גופם והכניעו את יצרם לגמרי, באים לפעמים לידי נסיון וצריכים להכריח את עצמם להתגבר על יצרם, שאין הירידה הזאת מצד עצמם, כי הם תמיד בתכלית השלימות, **רק מאת ה' היתה זאת** - ליטול מהם מדרגתם לפי שעה ולטובת בני ישראל עשה הדבר, וזאת כיון שעל ידי התאמצותם לכוף את יצרם, הם מסייעים בכך להמון העם להתגבר על פיתוי היצר. ולפיכך: "כולן שוין לטובה" כי באמת מצד עצמם אין להם ירידה. וזהו הכוונה: יודע ה' ימי תמימים, כשם שהן תמימים כך שנותם תמימים" והיינו שכל שנותם הם בתכלית השלימות - 'כולן שוין לטובה', ומה שאנו רואים לפעמים שהם נופלים ממדרגתם, אין זה כי אם לטובת העולם: "ונחלתם לעולם תהיה" - להנחיל קדושה לבני העולם ולכל הדורות, ולסייע להם לעמוד בנסיון ולהתגבר על יצרם. (הגה"ק מהר"ם מבילגורי ז"ע)

ויושם לפניו לאכל ויאמר לא אוכל עד אם דברתי דברי וגו'. (כז, לג)

ויהיו חיי שרה מאה שנה וגו'. (כג, א)

אמרו ז"ל (בראשית רבה נח, א) עה"כ: יודע ד' ימי תמימים וגו' (תהלים לז, יח) כהדא עגלה תמימתא. ויש לומר הרמז ביסוד מה שפ"י רש"י ז"ל (במדבר יט, ב) בפרה אדומה תמימה "שתהא תמימה באדמימות" והיינו שרמז בכך שתמימות היא רק זה שרואה עצמו בבחינת: אם יהיו חטאיכם כשנים (ישעיה א, יח) וזה שחש תמיד שהוא תמים באדמימות - מלא חטא, הוא שניתן לומר עליו: תמים שמשמעותו "בלא מום" (רש"י ויקרא א, ג) שהרי תמימות משמעותה ענוה ושפלות רוח כמו שפירש"י ז"ל (ע"ז ו, א) "תמים בדרכיו - עניו ושפל רוח", וכן מצינו (מגילה כט, א) כולכם בעלי מומים אתם אצל סיני, והיינו שהגאוה היא מום, והכוונה כאן היא כאמור שע"י שחש תמיד שהוא תמים באדמימות, הוא באמת תמים ללא מום, כי מאחר שהוא עניו, אין בו מום. וזוהי כוונתם: יודע ד' ימי תמימים - כהדא עגלה תמימתא, כלומר, אימתי הם נקראים תמימים, רק כאשר הם בבחינת הדא עגלה תמימתא, רמז לפרה אדומה שנאמר בה תמימה באדמימות כאמור, שאך ורק מי שהוא בשלימות הענוה עליו ניתן לומר תמים. (כ"ק מן מהר"י ז"ע)

ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה. (כג, א) ובמדרש (בר"ר נח, א): "יודע ה' ימי תמימים ונחלתם לעולם תהיה (תהלים

המעשה נאמר: ותכל להשקותו ותאמר גם לגמליך אשאב, ואילו אליעזר שינה בדבריו ואמר: ותאמר שמה וגם גמליך אשקה. ברם, אם כי בקשתו היתה שתאמר: שמה וגם גמליך אשקה, הרי רבקה לא אמרה כך, משום שאין זה דרך ארץ לצרף שתיית האדם עם הגמלים כאחד, ולכן תחילה השקתה את אליעזר, ורק לאחר מכן אמרה: גם לגמליך אשאב, אמנם אליעזר חשש לשבח אותה על כך יותר מדי, לפי שהיה מתיירא שלבן ובתואל בראותם גודל פקחותה ימנעו ממנה שתלך עמו, ובגלל זה שינה בדבריו ואמר עליה שאמרה: ותאמר שמה וגם גמליך אשקה, בכדי שלא יעמדו על גודל מעלתה.

ויען לבן ובתואל ויאמרו מה יצא הדבר. (כד, נ)

אמרו ז"ל (ב"ר ס, י) מהיכן יצא, מהר המוריה יצא. ביאור הדברים הוא, כי בראות לבן ובתואל צדקתה של רבקה, תמהו בעצמם הכיצד גדלה בביתם של בתואל הרשע ולבן בנו, אותה צדקת רבקה, והרי: מרשעים יצא רשע, ומהיכן יצא שבבית רשעים כמותם גדלה ועלתה רבקה הצדקת. אמנם התשובה היא: מהר המוריה יצא, בהקדם דבריהם ז"ל (שם נו, ה) כל מה שהיה אברהם עוקד את יצחק בנו מלמטון, היה הקב"ה כובש שריהם של עכו"ם מלמעלן, שבשעת העקידה הוכנעו כוחות ההתנגדות לקדושה באמצעות פעולת העקידה, ובד בבד עם עקידת יצחק: היה הקב"ה כובש שריהם של עכו"ם מלמעלן, וממילא הוכנעו שרי עכו"ם וכל כוחות הסט"א בגלל התגברות הקדושה שהלכה ונתגברה בשעת העקידה ולפי זה יובן, כי גם בית בתואל שהיה מלך הוכנע כתוצאה מהעקידה, וכוחם של אותם רשעים נתבטל, ולפיכך יכלה גם בביתם לצאת ולהתעלות רבקה. וזוהי הכוונה: "יצא מהר המוריה", לפי שהעקידה בהר המוריה, היא שהחלישה את כוח הסט"א והגבירה את כח הקדושה, ולפיכך יצא מהר המוריה הכח הנפלא של הצדקת רבקה, אפילו בבית אותם רשעים בתואל ולבן. (כ"ק מרן מהר"ש ז"ע)

יש לבאר הענין שלא רצה אליעזר לאכול עד אשר ידבר דבריו, וגם ענין כפל הלשון: "דברתי דברי", בהקדם דברי קדשו של כ"ק זקני ז"ע (כ"ק מרן מהר"י ז"ע), במה שמצינו אצל שבטי י-ה, שהסבו לאכול לחם אחר שהשליכו את יוסף לבור (בראשית לו, כה), כי הצדיקים על ידי אכילתם בקדושה וטהרה, זוכים בשעת הסעודה להתרוממות הדעת ולהשגות נעלות, כמו בשעה שעוסקים בתורה ותפלה, ולכן מאחר שהשבטים היו דנים ביניהם מה עליהם לעשות עם יוסף, על כן: "וישבו לאכל לחם", כדי שעל ידי האכילה בקדושה וטהרה יזכו להתרוממות הדעת ולכוין אל האמת. ואכן מיד: "וישאו עיניהם", פירוש, נתרוממו עיני שכלם, "ויראו והנה ארחת ישמעאלים באה וגו' הולכים להוריד מצרימה", ומתוך כך הבינו שרצון השי"ת הוא שימכרוהו לישמעאלים, וכל זה היה סיבה מן השמים לטובת בני ישראל, שיוסף הצדיק יעשה הכנה להם, שיוכלו להתחזק ולעמוד בכל הנסינות בגלות מצרים. וזה יש לומר הענין ששמו לאכול לפני אליעזר, והיינו שמאחר שרבקה סיפרה להם את סיבת ביאת אליעזר ומה שדיבר עמה על עין המים, על כן שמו לפניו לאכול, בידעם שאליעזר עבד אברהם הוא צדיק גדול, כדי שמתוך אכילתו הנעלית יוכל לכוין אל האמת, אם אכן רבקה היא בת זוגו של בן אדונו. ועל כך אמר להם אליעזר: "לא אוכל", כלומר, איני צריך לאכול לצורך כך, "עד אם דברתי דברי, היינו שסיפר להם שכבר התפלל אל השי"ת, כדכתיב (כד, מב): "ואבא היום אל העין ואומר ה' אלקי אדני אברהם אם ישך נא מצליח דרכי" וגו', והרגיש בעצמו שתפלתו נתקבלה, כדכתיב (שם, מח): "ואקוד ואשתחוה לה' וגו' אשר הנחני בדרך אמת" וגו'.

(כ"ק מרן מהר"א ז"ע)
ותאמר שמה וגם גמליך אשקה. (כד, מו) תמוה מאד שהרי בתפילתו של אליעזר ביקש ונתן סימן: והיה הנערה אשר אומר אליה הטי נא כדך ואשתה ואמרה שמה וגם גמליך אשקה אותה הוכחת לעבדך ליצחק וגו', ובגוף

סיפור על פרשת השבוע

מאוד מהיכן יהיה לו קמח לחג הפסח, ובמסירות נפש טחנו קצת חיטים וטחנו אותם, וקודם הפסח יצאה גזרה ממפקד המחוז לאסור אפיית מצות. וכ"ק הגה"ק מוהר"ם מבילגורייא ז"ע לא חשש ובמס"נ אפה המצות, והלשינו אצל מפקד המחוז וכאשר היו צריכים ללכת לדבר עמו, אמר הגה"ק מוהר"ם מבילגורייא ז"ע שהוא עצמו ילך אל המפקד, ובהיותו שם אמר לו שברצונו להסביר טעם אכילת מצות בחג הפסח, כי בני"ו היו עבדים במצרים והיו מדוכאים מאוד, ולאחר שנפדו ויצאו ממצרים עשו חג גדול לרגל חרותם, ובחג הזה אוכלים מצות, ואתם הרי ג"כ מטרתכם לרומם המצב של העבדים שירגישו בחירות, וא"כ צריכים אתם להניח לנו לאפות מצות, וענה המפקד אם זהו הטעם אתם יכולים לאפות מצות לחג הפסח.

ותקח הצעיף ותתכס. (כד, סה) אל הגה"ק רבי מרדכי מבולגרייא ז"ע נכנס פעם איש אחד שבני ביתו לא התנהגו כ"כ בדרכי הצניעות, והשיח לבו לפניו שאין פרנסתו מצויה לו, אמר לו הגה"ק אם תבטיח לי שמהיום תקפיד בביתך על דרכי הצניעות וקיום תורה ומצוות כראוי, מבטיח אני לך שמכאן והלאה תהיה הברכה שרויה בביתך ופרנסתך תעלה לך בניקל, וסיים דבריו: והרי זה מקרא מפורש, כדכתיב 'ותקח הצעיף ותתכס', צעיף הוא ראשי תיבות ע"מך ישראל צריכים פרנסה, 'צעיף' הרומז לפרנסה, תבוא על ידי 'ותתכס' שתלך בצניעות.

ישלח מלאכיו אתך והצליח דרכך. (כד, מ)

בעיר בילגורייא היה כהן אחד שלא יכל לעמוד בנסיון והתחתן עם גרושה, וכמה שהזהירו רב העיר הגה"ק מבילגורייא ז"ע (תרס"ב-כ"ה מרחשון תש"י) העלה חרס בידו ונשאר הלה עומד במריו, ויהי כאשר הגיע החג, והמנהג בחו"ל שאז עולים הכהנים לשאת כפיהם בתפילת מוסף, רצה גם כהן זה לעלות לדוכן, ונעשה רעש בביהמ"ד היתכן כהן שעבר על פסולי חיתון יעלה לדוכן? אולם הכהן שהיה עז פנים עמד בשלו שרוצה גם כן לעלות לדוכן, או אז קם רב העיר והכריז שאסור לבייש אדם מישראל ועל כן לא יעלו הכהנים כלל לדוכן, והתכווין שכאשר יראה הכהן שבגללו אין עולים לדוכן יעשה חשבון הנפש ויפרד מאיסור חיתון זה, אולם הדבר לא נגע ללבו של הכהן ובחג הראשון והשני לא עשה אצלו שום רושם, אולם כעבור כמה חגים עשה חשבון לעצמו שבגללו כבר לא עולים לדוכן במשך כמה חגים וחזר בתשובה שלמה ונפרד מאיסורו, כאשר הגיע החג הבא הכריז הגה"ק מבילגורייא ז"ע, היות היהודי עשה דבר כזה שחזר בתשובה שלמה לאות זה לא יעלה אף כהן לדוכן רק כהן זה, כאשר הגיע הדבר לבעלזא אל אחיו כ"ק מרן מהר"א ז"ע הפליא מאוד את הדבר איך שרב העיר עשה בחכמה שהכהן חזר בתשובה, וביותר הפליא הדבר השני שהורה שבחג הבא רק הוא יעלה לדוכן. כ"ק הגה"ק מוהר"ם מבילגורייא ז"ע ברח בשנות המלחמה מעירו, ולפני חג הפסח היה בבערז'אן ודאגו

אזהרות חיים

מותר לעלות במדרגינות, אבל אסור לקרוא שם מודעות וכל כיו"ב, כאמור לעיל לענין גוי שהדליק אור שמותר להסתובב בבית, ואסור לאכול וללמוד.

ומ"מ כתבו הפו' (שש"כ ל, נא) שבבנין משותף ליהודים וגויים שיש שרת גוי שתפקידו לדאוג לכל עניני הבנין ומקבל משכורתו מקופת ועד הבית והוא מדליק ומכבה התאורה בחדר המדרגינות וכו' ללא קשר למספר האנשים המתגוררים בבנין מותר להשתמש באור שהודלק בשבת, משום שכוונתו

במאמרים הבאים נבאר דיני הזמן הראוי למצוה זו בימות החול, בשבת חדר מדרגינות בבנין המשותף לישראל וגוי, והלך גוי והדליק האור בליל שבת, האם מותר ליהודי ליהנות מהאור?

אם הגוי עולה בעצמו בחדר המדרגינות נת' בסע' א' שמותר, משום שעושה כן לצרכו, אם הגוי מדליק האור לצורך העולים במדרגינות הולכים אחר רוב הידיירים בבנין, אכן, אף באופן שרוב ישראל אם לא הדליק בציווי הישראלי

להשלים המלאכה המוטלת עליו וחשיב עושה מלאכה לצורך עצמו (ופשוט שאין בכלל זה גוי העובד בשיבה שכל דיירי הבנין הם יהודים, כאמור לעיל).

בנין משותף לישראל וגוי שיש בו מערכת הסקה מרכזית, והפעיל אחד השכנים הגויים את ההסקה במהלך השבת, האם מותר ליהנות מחום ההסקה ? כאמור בשאלה הקודמת, אם הגוי מתגורר בבנין והתכוין להדליק

לעצמו מותר ליהנות, ואם אינו מתגורר בבנין או שיוצא מהבנין עד אחר השבת ומדליק בשביל הדיירים הולכים אחר רוב הדיירים (ואם הסיק יוצא מהבית, ובדעתו לחזור באמצע השבת חשיב הנאת עצמו שהרי רוצה שהבית יהיה מוסק כראוי כשיחזור), ואם הוא שרת שתפקידו לדאוג לתחזוקת הבנין מותר בכל אופן, אכן, אם הקור גדול באופן שמותר אפי' אמירה לגוי בפירוש אין איסור הנאה כלל. (ענין ע"י הרה"ג ר' יעקב טרוביטש שליט"א)

הילולא דצדיקיא

כ"ק מרן רבי ישכר דוב רוקח מבעלזא זי"ע תרי"ב-כ"ב מרחשון תרפ"ז

ומבני הגה"ק מהר"ם מבולגרייא זי"ע תרס"ב-כ"ה מרחשון תשי"י

שנה בלבד, וכבר בגיל זה השיג השגות גבוהות ונשגבות כאלו.

עד אחרית ימיו היה כ"ק מרן רבי ישכר דוב זי"ע מדבר בכיסופים אודות הרה"ק רבי אהרן מטשערנאביל זי"ע, והיה לו ענין לשוחח ממנו ולהזכירו בכל יום, עד שלפעמים כשלא נזדמן לו לדבר עליו היה נכנס אל הרבנית ע"ה ומשוחח עמה אודות ביתו נאוה קודש, כיצד היו נראים החדרים, והיכן היו מסודרים ה"מעבל", וויאזוי דער טיש מיט בענקליך און די שאפע'ס זענען געוועהן אויסגעשטעלט, וכיוצא בזה, כדי להעלות זכרו של אותו צדיק.

שמעתי מפה קדשו של כ"ק מרן רבי אהרן מבעלזא זי"ע שאמר פעם לכ"ק אמור"ר זצוק"ל, שאביו הק' כ"ק מרן ישכר דוב זי"ע היה רגיל לדבר הרבה, אחרי עריכת השולחן וכדומה, מהרה"ק המגיד מטשערנאביל זי"ע ובניו הקדושים זי"ע, ובפרט מהרה"ק רבי אהרן מטשערנאביל זי"ע, דער טאטע זכרונו לברכה פלעגט רעדן פונעם טשערנאבילער מגיד און די קינדער גאנצע שעה"ן! והוסיף: "און פון דער פעטער רבי יוחנ'טשע מיט זיינע קינדער היינו הרה"ק רבי יוחנן מראחמיסטריווקא זי"ע ובניו הקדושים זי"ע האט ער געשמועסט גאנצע האלבע שעה"ן, ותמיד כשסיים היה מפטיר: "סאמע מלאכים, סאמע מלאכים!" [על דרך זה היה מספר כי בזכרונו אשר בכל פעם שדיבר כ"ק מרן מבעלזא זי"ע אודות ה"טשערנאבילער קינדער", צאצאי הרה"ק המגיד מטשערנאביל זי"ע.]

שמעתי מהרה"צ ר' מענדל מגארליץ זצ"ל [נכד הרה"ק רבי ברוך מגארליץ זי"ע חתן הרה"צ רבי מנשה מארילוס זצ"ל חתן הרה"ק רבי יחיאל העשיל מקריליוויץ זי"ע] שהיה רבות בבעלזא אצל כ"ק מרן רבי ישכר דוב זי"ע, והיה מקורב שם מאוד, "ער איז געוועהן דארט א שטארקע בן בית", "ער פלעגט זיך אסאך דרייען אין שטוב דארט, אין אלע גוטע זמנים", וסיפר לי כי פעם בערב יום הקדוש לפנות ערב, קודם 'כל נדרי, רצה לדעת מה עושה כעת כ"ק

שמחה במשפחה, היה במשך כל ימי שהותו בבעלזא מלא געגועים לטשערנאביל, "ער האט זיך יעדן טאג צוריק געבענקט קיין טשערנאביל", ואמר שכבר מונה הימים לחזרתו, ומיהר לשוב בהקדם האפשרי, באומרו: "ס'איז איהם א שאד יעדן טאג וואס ער איז נישט ביים אלטיטשקין"! ומסופר שעל אימת שהי' שב מטשערנאביל, הי' אביו כ"ק מרן מהר"י זי"ע מראהו רה"ק דבר יום ביומו כדי לנתקו במידת מה מלהיטותו ודביקותו בטשערנאביל.

שמעתי מהגה"ח ר' מרדכי הערש שמערלער ז"ל ששמע מפי הרה"ק רבי פנחס מאוסטילא זי"ע, כי בעת הלוי'ת הרה"ק רבי אהרן מטשערנאביל זי"ע, לאחר שהורידו את גופו הקדוש אל הקבר, קפץ חותנו כ"ק מרן רבי ישכר דוב זי"ע לתוך הקבר, וגילה את פני קדשו והביט בו לרגע. לאחר מכן אמר כי באותה שעה תקפו אותו הרהוריו שלא יזכה עוד לעולם לחזות פני קדשו, ולא היה יכול להתאפק עד שגילה את פניו והסתכל בהם, וראה אותם מאירים כמו בליל שבת קודש בעת אמירת הקידוש. ויש נו"א שאמר שהי' פניו מאירות כמו הלבנה באמצע החודש,

כאשר סיפרו הדברים לפני כ"ק מו"ח זצוק"ל אמר שהוא ג"כ שמע זאת מחותנו הרה"ק מאוסטילא זי"ע, שחותנו כ"ק מרן רבי ישכר דוב זי"ע בעצמו אמר לו, כי קודם סתימת הגולל הרהר לעצמו "ווען וועל איך נאכאמאל זעהן דעם אלטיטשקין", ותוך כדי מחשבה זו קפץ לתוך הקבר שהיה עמוק בקרקע והביט בתואר פני קדשו.

הרה"ק מאוסטילא זי"ע הוסיף שפעם אחרי הרבה שנים כשסיפר זאת חותנו הק' אמר כי עד היום הוא תמה על עצמו, מהיכן לקח את ה"קוראוש" לעשות זאת, שהרי היה אז עדיין אברך צעיר, והיה שם עולם גדול מאוד, וכיצד לא התבייש לקפוץ לתוך הקבר בפני כולם ולגלות פניו, "נאר ס'האט מיר אנגעכאפט אזא בענקעניש, אז איך האב מיר פארלוירן" ולא חשבתי מכלום! וסיים הרה"ק מאוסטילא זי"ע פלא הדבר שחמי זי"ע הי' אז צעיר לימים כבן עשרים

מסיפורי קודש מכ"ק האדמו"ר הרה"צ רבי חי יצחק מראחמיסטריווקא זצוק"ל. הייתי נוכח אצל כ"ק מו"ח זצוק"ל בעת שבא אליו חסיד ישיש ממאנטריאל, יליד טשערנאביל, וסיפר ששמע מאביו שהארץ ימים ולפי חשבון השנים היה יכול להיות עוד אצל הרה"ק המגיד מטשערנאביל זי"ע שהחסידים הזקנים בטשערנאביל שוחחו ביניהם אודות כ"ק מרן רבי ישכר דוב זי"ע ואמרו: "דער יונגערמאן איז א תכשיט!"

כמו כן סיפר שהרה"ק רבי אהרן מטשערנאביל זי"ע היה מקפיד מאוד שלא ישב שום אדם על מטתו, אולם כשהיה אצלו פעם כ"ק מרן רבי ישכר דוב זי"ע, יחד עם שאר נכדיו, אמר לו: "בער'לע, דיר האב איך נישט געמיינט", והוא היה היחיד שהניח לו לשבת על מטתו.

כ"ק מו"ח זצוק"ל שאל אז את אותו זקן אם זוכר את מה שאמר לו פעם כ"ק מרן רבי ישכר דוב זי"ע אודות משמעות השם "טשערנאביל", ש"טשארנע" בשפת רוסיא פירושו שחור, ו"ביל" הוא לבן, והרמז שבאים לשם שחור ויוצאים משם לבן! היינו אף מי שמגיע לכאן כשהוא כולו שחור מעבירות, אחרי שמסתופף בצל הקודש הוא מתטהר ומתלבן מחטאיו, והשיב הזקן שהוא זוכר זאת.

באותה תקופה, בהיותו אוכל "קעסט" בטשערנאביל, הגיעה לאזני אביו כ"ק מרן רבי יהושע זי"ע שמועה שהרה"ק מטשערנאביל זי"ע אינו מקרב אותו כל כך, ושלח אליו לבקש מאתו שיקרב. כששמע הרה"ק מטשערנאביל את הבקשה אמר לסובביו: "איך האב נישט ווען איהם מקרב צו זיין, ער זיצט דאך א גאנצען טאג און לערנט!" ותיכף קרא לו לחדרו, והורה לו לשבת על מטתו, לאות קירוב וחביבות. וזכה להיות במחיצתו שלוש שנים ועשר חודשים.

כ"ק מרן רבי ישכר דוב מבעלזא זי"ע ככל שעברו השנים התעצמה התקשרותו אל הרה"ק רבי אהרן זי"ע, עד שנעשה ממש א טשערנאביל'ער חסיד". כאשר חזר ונסע פעם באותה תקופה לבעלזא, לרגל איזה

מון, והתגב לחדרו הקדוש, "ער האט זיך אריינגעכאפט", וראהו יושב על מקומו לבוש עם ה"קיסל" ומעוטף בטליתו, מוכן לצאת לאמירת הדרשה בעזרת נשים ובבית המדרש כנהוג בבעלזא, ועל פניו ארשת רצינית מאוד, ומסביבו עמדו בניו וחתניו הקדושים, ואז הוציא מכיסו "טאביק פושקע" של הרה"ק מאפטא זי"ע שהיה לו בירושה מאמו הרבנית ע"ה והריח בו, וגם כיבד את כל הנמצאים, ובתוכם ר' מענדל, לשאוף ממנו ולהריח - בבעלזא היה עניין להריח טאביק ביום הקדוש, [וזכורני שגם אצל כ"ק מרן רבי אהרן מבעלזא זי"ע בירושלים הביאו לו "טאביק פושקע" על יום הקדוש] ונענה ואמר: "געלויבט דער אייבערשטער מיר האבן נאך זוכה געוועהן צו קענען עפעס אלטע צדיקים, דעם זיידן [כ"ק מרן רבי שלום זי"ע] דעם צאנזער רב", ואז הקיש באצבע צרדה ואמר: "און דעם אלטיטשקער" [הרה"ק רבי אהרן מטשערנאביל זי"ע], וכשאמר תיבת "און" משך התיבה בערגה לגודל החשיבות והזכיה, ובדברים אלו קם ויצא ליכל נדרי.

בכל שנות שהותו בטשערנאביל, ועוד כמה שנים לאחר מכן, היה כ"ק מרן רבי ישכר דוב זי"ע חשוך בנים ל"ע, ולא נפקד עדיין בזרע של קיימא. בתקופת ישיבתו בטשערנאביל העלה כ"ק מרן רבי ישכר דוב זי"ע את חידושי תורתו על הכתב, והיו כתבי קודש אלו חשובים אצלו מאוד, אמנם לימים נעלמה ממנו המחברת, והיה לו מזה צער רב. [וסיפר הבח"י המופלג פיישע ראווער הי"ד שהי בקי בידיעה מקפת בש"ס ובד' חלקי שו"ע שהי חיבור עמ"ס מנחות דף על דף ועמ"ס עירובין דף על דף].

כשנזדמן אז לבעלזא תינה את צערו לפני אביו הקדוש, שהיה לו מחברת שלימה של חידושי תורה ונאבדה ממנו, אמר לו אביו כ"ק מרן רבי יהושע זי"ע: כתוב (בראשית ה, א) זה ספר תולדות אדם במקום זה הספר תזכה לתולדות אדם!

ומסופר שלאחר זמן ניגש אליו אחד, יונגערמאן געב ארובל אויף תיקון וועט מען דיר עפעס געבן, וכ"ק מרן מהרי"ד זי"ע הבין תיכף שרוצה להחזיר לו את החיבור שנלקח ממנו, והוציא רובל ואמר לו קח לך רובל לתיקון ואל תתן לי את הדבר כיון שאבי כ"ק מרן מהר"י זי"ע אמר לי שבמקום הספר יהי לו בנים, שוב לא רצה שיחזירו לו את החיבור.

באותן השנים הורה לו אביו כ"ק מרן רבי יהושע'לע זי"ע בתור סגולה ללמוד עם תינוקות של בית רבן, על דרך מאמר חז"ל (סנהדרין יט:) כל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו, ומפאת הוראה זו היה לומד כל ימיו שיעורי

תורה עם בניו ונכדיו, לקיים מה שהורה לו אביו, ללמוד עם תשבי"ר.

כאשר כ"ק מו"ח זצוק"ל נעשה לחתנו של הרה"ק רבי פיניע'לע זי"ע בשנת תרפ"ה, כבר התגורר רבי פיניע'לע באוסטילא, אולם החתונה התקיימה בבעלזא, וכ"ק מו"ח זצוק"ל הגם שהיה לו דירה גם באוסטילא, נשאר לדור שנתיים בעיקר בבעלזא, סמוך על שולחן חותנו זקינו כ"ק מרן רבי ישכר דוב זי"ע.

בעת ההיא, נאך די מלחמה יארן [אחרי מלחמת העולם הראשונה], כבר היה כ"ק מרן רבי ישכר דוב זי"ע זקן וחלש, ולא היו כוחותיו עמו כמקודם. כ"ק מו"ח זצוק"ל סיפר לי שחותנו הק' רבי פיניע'לע זי"ע אמר לו פעם: "א שאז, וואלסט געדארפט קענען דעם שווער מיט צוואנציג יאר פריער!" כלומר כל מה שהנך רואה עכשיו זה כלום לעומת השנים הקודמות, "ווען ער איז געוועהן פריש", "וואס ער האט געפיהרט א וועלט". אז היית יכול לראות אפס מה מגדלותו והנהגתו. יעצט איז ער נישט וואס ער איז געוועהן"...

כ"ק מרן רבי ישכר דוב זי"ע היה מוח חריף, וה'תורות' שאמר היו מלאים גאונות. כ"ק מו"ח זצוק"ל התבטא כמה פעמים: "זיין מוח איז נישט געוועהן משיג צו זיין"! בתור רב העיר היה מגיעים לפתחו עניני הלכה רבים שנתעוררו בעיר, במיוחד בשאלות הריאות, אשר כפי הנהוג בבעלזא לא היו הדיינים פוסקים ומכריעים בהם בעצמם, רק היו מפנים את השאלה אל הרב דמתא, והוא היה מתייעץ ודן בזה עם הדיינים ומכריע.

שמעתי מכ"ק מו"ח זצוק"ל שכשהביאו לפני חותנו זקינו שאלה בענין ריאה, היה קורא גם לבניו וחתניו ונכדיו כדי שיהיה להם 'שימוש' ואחרי חתונתו היה גם כ"ק מו"ח זצוק"ל ביניהם ולפעמים היה מלבן עמם את השאלה, ושואלם לחוות דעתם, ולאחר ששמע את דבריהם אמר מה שנשאר למסקנא ופסק את הדין. [באחד השיחים הוסיף: כ"ק מו"ח זצוק"ל הזכיר בזה את דודו הגה"צ רבי יצחק נחום משפיקוב זצוק"ל הי"ד, אב"ד ראווא, [חתן כ"ק מרן רבי ישכר דוב זי"ע], שהיה למדן עצום, ומומחה גדול בהלכות טריפה, וסיפר כ"ק מו"ח זצוק"ל שכמה פעמים כשנקרא אל כ"ק מרן רבי ישכר דוב זי"ע עם בניו ונכדיו לדון בשאלה חמורה, היה שם רבי יצחק נחום, ושמע אז את תשובותיו הקולעות אל השערה, וגודל מומחיותו היתה ממש להפליא, ועל פי רוב היה הוא המנצח, ונפלה ההכרעה כפי דעתו.]

בנוסף לזה היה כ"ק מרן רבי ישכר דוב זי"ע מנהיג. "ער איז געוועהן א גרויסער מנהיג". "א שטארקע, שארפע מנהיג!"

ובמיוחד היה לוחם הרבה נגד ה"מאדע"ס החדשים, והיה מקפיד מאוד ומזרז את החסידים להתנהג בדרך האבות והדורות הקודמים ולהתלבש כמותם.

בדברות קדשו אמר על מה שמצינו בפרשת חיי שרה, שכאשר שלח אברהם אבינו ע"ה את אליעזר לקחת אשה ליצחק, נתן בידו כלי כסף וכלי זהב ובגדים, כמו שנאמר (בראשית כד, ג) ויוצא העבד כלי כסף וכלי זהב ובגדים ויתן לרבקה, ולכאורה תמוה, בשלמא כלי כסף וכלי זהב מתאימים לכולם בשוה, ומוכן ששלח זאת בתור מתנות, אבל כיצד שלח עמו בגדים, וכי ידע מדתה? רק הכוונה ששלח להראות לה איזה סוג מלבושים ובגדי צניעות לובשים בביתו, שתהיה מוכנה להתלבש בדרך זו.

אומרים בשמו הקדוש שאמר פעם, שאם אחד מחסידי בעלזא פושט את ה"שווארצע זאקן", "שמד"ט זיך א יוד אין דייטשלאנד!"

שמעתי מפי כ"ק מו"ח זצוק"ל שכאשר הגיע לבעלזא לחתונתו, לא היה לו את ה"רעזשוואלקע" שלו, כי חבילת מלבושיו ששלחו ברכבת מקעשינוב לבעלזא נתעכבה בדרך, "סי'האט פארשפעטיגט", וכיון שרצו שיהיה לו בחתונתו "רעזשוואלקע" נאה, שאלו בשבילו "רעזשוואלקע" מאחד מבני המשפחה בבעלזא שנישא זמן לא רב קודם לכן וה"רעזשוואלקע" שלו עדיין היתה חדשה ונאה, ברם דא עקא שאותו "רעזשוואלקע" היה עם כפתורים, מה שנחשב ל"מאדערן", "קנעפליך איז געוועהן א מאדערנע זאך", אך באין ברירה לבש זאת. כשעמדו לצאת לחופה הבחין בכך כ"ק מרן רבי ישכר דוב זי"ע, שהיה כאמור קפדן גדול בענין ה"מאדעס", ותיכף שאל אותו בתמיהה: "וואס איז דאס? קנעפליך אויף א רעזשוואלקע? ביי אייך גייט מען אזוי!?" ורק כאשר כ"ק מו"ח זצוק"ל הצטדק לפניו שאינו שלו, כי מלבושיו עדיין לא הגיעו, ושאל זאת מאחר, אז נרגע והלכו לחופה.

כ"ק מו"ח זצוק"ל היה מדבר בערגה אודות קריאת המגילה שזכה לשמוע בפורים מפי כ"ק מרן רבי ישכר דוב זי"ע, וציין במיוחד את הפסוק (אסתר ה, ב) ותקרב אסתר ותגע בראש השרביט, שהרה"ק נתרגש אז והתלהב מאוד, בפרט באמרו תיבת 'ותגע' שמרומז שם ענינים גבוהים, כך אמר כ"ק מו"ח זצוק"ל, ויש גם מכתב מאחד מחסידי בעלזא שמזכיר זאת. [במכתב שנשתמר מהגה"ח ר' שלמה ביגלאייזן ז"ל מאושפיצין, בו מתאר לאביו את ימי הפורים תרפ"ג בצל כ"ק מרן רבי ישכר דוב זי"ע בהאלאשיץ, כתב בתוך הדברים: בכמה ענינים היו רואים שפניו

התחילו לבעור כמו לפידים ממש, כמו אצל זיין מלכות רבי, או 'ותקרב אסתו ותגע בראש השרביט', בתיבות אלו ממש היו פניו כלפיד אש, וידיו הקדושים היו מרתתים מפחד ה' ומהדר גאווה, עד שאי אפשר לתאר, וכאשר אני זוכר בזה דמעות עיני נופלים מרוב התעוררות גם כעת, אשר ממש כל גופו הקדוש היה מזדעזע כדג איזה רגעים כאשר אמר התיבות האלו: 'בראש השרביט, וכן היה כסדר...]

"אנו האבן נישט קיין השגה... די מגילה איז דאך מלא שמות!"

כ"ק מו"ח זצוק"ל הפליא מאוד את חגי השבועות שהיה בבעלזא בצל חותנו זקינו כ"ק מרן רבי ישכר דוב ז"ע, ובפרט את ה'ובאו כולם' טישן, בהם היה כ"ק מרן ז"ע משורר את הפיוט ובאו כולם בהתעוררות נפלאה ומיוחדת.

כ"ק מו"ח זצוק"ל התבטא על זה כמה פעמים ואמר שלא כדרכו להתבטא בביטויים כאלה "ס'איז שייך געוועהן! ס'איז געוועהן וואס צו זעהן!" כמו כן היה מזכיר בהתרגשות כיצד במוצאי שבועות יצא כ"ק מרן רבי ישכר דוב ז"ע על ה"גאניק" ובירך משם את כל העולם ביחד, "ער האט געזעגענט דעם גאנצן עולם צוזאמען", ואלפי החסידים ענו 'אמן בקול שאגה אדירה, זה היה מחזה הוד שלא נשכח מאתו לעולם.

בענין המנהגים ידוע בשם כ"ק מרן רבי ישכר דוב ז"ע שאמר כי בזמנינו אנו, אחרי שגם התורה שבעל פה נכתבה על ספר, מנהגי ישראל הם, הם התורה שבעל פה, וצריכים להיזהר בהם ביותר.

בטשערנאביל המנהג לקבל פני החתן בבואו לשמחת הנישואין בקול רנה והמון חוגג, והיו מוליכים אותו ואת שושביניו סביבות השוק ועורכים עמו 'הקפות', ולאחר מכן הוליקוהו לבית הרבי, שלא השתתף בה'קפות', ועמד על המרפסת לקבל את פניו, ושם ערכו לכבודו מסיבת "לעקיף און ברוינפן", אמנם בבעלזא לא נהנו לערוך הקפות.

שמעתי מהרה"צ ר' מענדל מגארליץ זצ"ל שפעם באחד משמחות הנישואין בבעלזא, רצה צד החתן שהיה מגזע טשערנאביל לקיים מנהג ה'הקפות', אולם בין ה'יושבים' בבעלזא היו כאלה שלא מצא הדבר חן בעיניהם, שיעשו בבעלזא כמנהג טשערנאביל, על כן סיכמו עם בעל העגלה שכשיגיע החתן לעיר יסע עמו תיכף לבית הרבי, וכך עשה, וכשראו זאת שושביני החתן הקימו קול זעקה ונעשה מהומה, אך לא הועיל להם כלום, ולא הקיפו את השוק, רק הגיעו תיכף אל בית הרבי. משנודע הדבר לכ"ק מרן רבי ישכר דוב ז"ע חרה לו הדבר ושלח תיכף לקרוא לאותן ה'יושבים', וכשעמדו לפניו "האט ער געדרייט מיטן ספאדיק" כפי שהיה רגיל לעשות בעת שהיה ברוגז וקפידה ונפל פחד עליהם, ואז

גער בהם בחריפות: גיין מבטל זיין אזא הייליגע מנהג?" עטס ווייסט פון ווי דער מנהג שטאמט?! כיון ששמעו כן עמדו ושתקו, רק שאלו אם לתקן המעוות ולערוך עתה את ההקפות, אולם זאת לא רצה, אחרי שכבר עשו מה שעשו, ויצאו ממנו בבושת פנים.

שמעתי מכ"ק מו"ח זצוק"ל שחותנו-זקינו כ"ק מרן רבי ישכר דוב ז"ע סיפר לו פעם, כי בעת מלחמת העולם הראשונה, כשהיו צריכים לברוח ולנסוע מבעלזא, היו הרבה שנסעו לעיירות גדולות כמו ווינא כי שם היו יותר בטוחים מן הסכנה, "אבער איך האב מורא געהאט אויף די קינדער" שלא זייק אויר המקום לחינוכם הטהור, האב איך געזוכט א בלאטע ווי אין בעלזא, בין איך געפאהרן קיין ראצפערט!" וסיים באמרו: "אבער דאך האט עס געשאדט!" כי לא היה ממש כמו בעלזא.

שמעתי מיהודי אחד, "א חסידישער יוד", אשר בדידיה הוה עובדא, שבשנות בחרותו התחבר לחברים שאינם מהוגנים, והתחיל לסטות מן הדרך הישר, "ער האט שטארק געגליטשט, און געוועהן זייער שוואך", עד שכמעט ונאבד לגמרי רח"ל. לפני ראש השנה ביקש ממנו אביו שיסע עמו לבעלזא, והוא לא רצה, אולם אחרי שהפציר בו מאוד הסכים, והצטרף אליו בנסיעתו, אך גם בהיותו בבעלזא לא התנהג כשורה, אלא במשך כל התפילה עמד בחוץ ושוחח עם שאר ה"ליידאקעס" כמוהו, ולא עניין אותו כלל כל הנעשה בפנים.

בעת קריאת התורה, כאשר כ"ק מרן רבי ישכר דוב ז"ע בעצמו היה ה'בעל קורא' כמנהגו בר"ה ויוהכ"פ, וכל ה'עולם' עמד באימה ויראה, לא האזין לקריאת התורה, רק עמד בכותל המערב, על יד הדלת, ודיבר עם חבריו הרעים, ומכיון שהיה בית המדרש גדול כמעט ולא שמע הקריאה כלל.

אמנם לפתע הגיע לאזניו קולו של כ"ק מרן רבי ישכר דוב ז"ע כשהוא קורא את הפסוקים (בראשית כא, טו-טז) ותשלך את הילד תחת אחד השיחים, ותלך ותשב לה מנגד וגו' כי אמרה אל אראה במות הילד, ושמע שאמר זאת בטעמי הימים הנוראים, בתנועה מיוחדת, והאריך קצת והגביה קולו באומרו אל אראה במות הילד! ובאותו רגע היה לו הרגש שכוונתו עליו, ונכנסו הדברים כארס בקרבו, "ס'איז איהם אריין אין די ביינער און געגעבן א גוטע שטאך", וברגע אחד נהפך לאיש אחר לגמרי, "ס'האט איהם אינגאנצן אפגעוואשן", וקיבל על עצמו לתקן דרכיו ולחזור למוטב, עד שלבסוף נעשה "א אמת'ע געווייקטער חסידישער יוד". כל זה סיפר לי בעל המעשה, ואף חזר בפני על נוסח התנועה שאמר אז כ"ק מרן רבי ישכר דוב ז"ע.

בעת שהיה כ"ק מרן רבי ישכר דוב ז"ע באונגארן בא אליו רב אחד, "אן אשכנזישער רב", בטענה נגד החסידים בעירו שרודפים

אותו על שאינו נזהר לטבול במקוה בכל יום. אמר לו כ"ק מרן רבי ישכר דוב ז"ע: אם כן הצדק איתם, ומדוע באמת אינכם הולכים למקוה? והחזיר הרב ושאל: היכן כתוב שצריך לטבול במקוה כל יום? נענה כ"ק מרן ז"ע ואמר: ראשית כל, מיד האבן בקבלה אז א יוד

פרעגט אויף א מנהג וואס יודן פיהרן זיך בכלל, און אויף א מנהג וואס איז שייך צו קדושה בפרט, וואו שטייט דאס, שמעקט עס פון א ריח אפיקורסות?! [כי צריך לעשות הכל באמונה, אף שאין מבינים ואין יודעים מקור]. שנית, יש לזה מקור בהלכה, שכן בשולחן ערוך (או"ח סי' תרו, ד) מצינו שבערב יום כיפור טובלים במקוה, וכתבו הפוסקים (דרכי משה שם בשם מהר"ל) טעם הטבילה משום מצות תשובה, כגר המתגייר שצריך טבילה, והרי אמרו חז"ל (אבות ב, י) שוב יום אחד לפני מיתתך, ופירשו בגמרא (שבת קנג.) שמפני שאין אדם יודע מתי ימות צריך לשוב כל יום שמא ימות למחר, נמצא שכל יום הוא יום תשובה, ושפיר צריך לטבול בו כמו בערב יום הקדוש.

בענין בניית מקוואות היה כ"ק מרן רבי ישכר דוב ז"ע מעורר ומזרז לבנות אותם לא רק בתכלית ההידור מבחינת כשרות, אלא גם ביופי והדר חיצוני, באופן שיעורר חשק ללכת לטבול בו.

פעם בשיחה עם אחד אודות בניית מקוה, נענה ואמר: "מ'דארף בויען אזעלעכע שיינע מקוואות ווי דעם לעמבערגער באן סטאנציע" שהיה בנין נאה ומפואר ביותר.

כשהיה בראצפערט שמע פעם כ"ק מרן רבי ישכר דוב ז"ע שילד אחד שואל את זולתו: הראית שהבעלזער רב" אינו אוכל טשאלנט בשבת? כי בבעלזא נהגו לאכול לטשאלנט "קאשע יאהך" כמו שנהגו אצלינו, מה שאין כן באונגארן היו רגילים לאכול טשאלנט של "באנדלעך", ועל כן היה נראה לילד שאינו אוכל טשאלנט, כיון ששמע כן הורה כ"ק מרן רבי ישכר דוב ז"ע שמהשבוע הבא והלאה יכינו עבורו בנוסף ל"קאשע" גם טשאלנט, שלא יאמרו שהבעלזער רב אינו אוכל טשאלנט. ומני אז נהיה המנהג בבעלזא לאכול גם טשאלנט.

בבעלזא לא היו מזמרים בסעודת שבת את הזמר ברוך ה' יום יום, כיון שמזכירים בו את הד' גלויות ופסוקי איכה, מלבד בתשעה באב שחל בשבת.

שמעתי מהרה"ח ר' בנציון קרנפיס ז"ל, מחסידי זלאטיפאלי, שהוא נסע פעם לבעלזא, אל כ"ק מרן רבי ישכר דוב ז"ע, בשליחותו של הרה"ק רבי מרדכי יוסף מזלאטיפאלי ז"ע, לסייע ביד בנו הרה"ק רבי זאב ז"ע, שהיה חתנו הצעיר של כ"ק מרן רבי יהושע מבעלזא ז"ע, ושהה שם בשבועיים, והיה אז שבת תשעה באב.

לאחר סעודת היום שוחה עמו כ"ק מרן

רבי ישכר דוב ז"ע הרבה אודות טשערנאביל, ובפרט על הרה"ק רבי אהרן מטשערנאביל ז"ע, ולאחר השיחה הפטיר ואמר לסובבים: "בנציון איז געקומען אין א שבת וואס מיזאגט ברוך ה' יום יום!" זכורני שבעבור שנים הרבה, כאשר הלך פעם כ"ק אממ"ר זצוק"ל לבקר את כ"ק מרן רבי אהרן מבעלזא ז"ע, התלוה אלינו הרה"ח ר' בנציון ז"ל, כאשר ראהו כ"ק מרן מבעלזא ז"ע אמר: "אה, ר' בנציון קיעווער, [כך קראו לו בבעלזא], ברענגט'ס איהם א בענקל", ואז בתוך השיחה הזכיר ר' בנציון את אותה שבת בבעלזא, ודברי כ"ק מרן רבי ישכר דוב ז"ע.

למשמע הדברים אישר זאת תיכף כ"ק מרן מבעלזא ז"ע ואמר כי הוא זוכר שאמר אז אביו הקדוש ר' בנציון איז געקומען אין א שבת וואס מיזאגט ברוך ה' יום יום", ואז המשיך ואמר: "הגם ווער קען זאגן פשט אין דעם טאטע'נס ווערטער, אבער אפשר האט דער טאטע דאס געמיינט, ס'איז דא אידן וואס זאגן, אמאל איז געוועהן צדיקים, אמאל איז געוועהן תלמידי בעל שם, אבער היינט... לכן, אזוי ווי מ'האט געשמועסט פון אמאליגע צדיקים", הזכיר שבשבת זו אומרים ברוך ה' יום יום" ס'איז דא אין יעדן דור צדיקים! היינט איז אויך דא צדיקים!" "קען זיין אז דאס האט דער טאטע ז"ל געמיינט".

עוד סיפר הרה"ח ר' בנציון ז"ל באותו מעמד, שכשהיה אז בבעלזא ודיברו אודות מצב היהדות הירוד ברוסיה בהשפעת ה"באלשעוויקן" [=ה"קאמאניסטן"], נענה כ"ק מרן רבי ישכר דוב ז"ע ואמר לחתנו הגה"צ רבי יצחק נחום משפיקוב זצ"ל הי"ד. אב"ד ראווא: "ווען אייערע רביס אין רוסלאנד וואלטן געטיילט פאר די קינדער גרעסערע שטיקער קוגל, וואלטן דארט געוועהן ווינציגער באלשעוויקן!" היינו שאם היו מקרבים יותר את הבחורים היו נשפעים לטובה, "און זיי וואלטן געקענט בייקומען די באלשעוויקן", ולא היו נופלים תחת השפעתם. **כ"ק מרן רבי אהרן מבעלזא ז"ע** היה דבוק מאוד באביו כ"ק מרן רבי ישכר דוב ז"ע, והיה מתייחס בכבוד ומורא לכל דיבור שיצא מפה קדשו. לפעמים אף כשהזכיר פסוק או מאמר חז"ל היה יכול לומר: "דער טאטע ז"ל האט געזאגט ס'איז דא א פסוק אין שיר השירים", או "דער טאטע האט געזאגט ס'דא א גמרא אין סנהדרין", וכיוצא בזה.

כ"ק מו"ח זצוק"ל היה משוחח אודות גודל הביטול של כ"ק מרן מהר"א מבעלזא ז"ע לאביו, "ער איז געשטאנען מיט אזא ביטול פארן טאטן", וסיפר כי בליל שבת אחרי עריכת השולחן היו הבנים והנכדים של כ"ק מרן רבי ישכר דוב ז"ע נכנסים לחדר קדשו, "און מ'איז געזעצן און געשמועסט", אבל כ"ק מרן רבי אהרן ז"ע לא התיישב, "ער איז געשטאנען און געבליבן שטיל", וכשהיה כ"ק

מרן רבי ישכר דוב מסבב ה"שטריימל" שלו, "און מ'האט פארשטאנען אז דאס איז א רמז אז מ'דארף ארויסגיין", הוא היה הוא תמיד הראשון שמהר ויצא. אזוי האט נאך איינער עפעס געפרעגט וכדומה, ער איז אבער שוין געוועהן אינדרויסן דער ערשטער... ס'איז קיינמאל נישט געוועהן איינער זאל פאר איהם ארויסגיין!"

כ"ק מרן רבי ישכר דוב ז"ע היה לו בכל יום שיעורים קבועים עם בניו ונכדיו, וכסדר היה שואל אותם שאלות בלימוד מפני שרצה שילמדו. בין השאר היה לומד שיעור קבוע עם חתנו הרה"צ רבי יצחק נחום זצ"ל, ונכדו הרה"צ רבי ישעיה זושא זצ"ל הי"ד [בן הרה"ק רבי פיניעלע ז"ע], טור ובית יוסף הלכות נדרים. בכלל היה משגיח על כל הנעשה בכל ה"הויף", והכל היה תחת עין השגחתו, וכן היה מביע עז חפצו ורצונו הק' שיתפללו בבוקר ב'מנין שלו.

הרה"ח ר' מרדכי מייזעלס ז"ל סיפר לי שבאחת משמחות הנישואין בבעלזא, בנישואי אחת מבנותיו של כ"ק מרן רבי ישכר דוב ז"ע, היו המחותנים מעיר מגוריו, ושמחת ה"אויפרוף" התקיימה אצלם, ולאחר השבת הצטרף לקבוצת בחורים שנסעו לבעלזא ליטול חבל בשמחת החתונה, הגם שבעצם לא אהבו בבעלזא "אז בחורים קומען צו פארן צו א חתונה".

כשהגיעו לבעלזא נכנסו לקבל ברכת שלום, וכשעבר הוא שאל אותו כ"ק מרן רבי ישכר דוב ז"ע: "מאטע, וואס ביסטו געקומען?" והשיב: "צו די חתונה". נענה כ"ק מרן רבי ישכר דוב ז"ע: "אה, צו די חתונה... ותיכף הוסיף: "ווייסט וואו דיין פלאץ איז?" והראה על ארון הספרים שבעבר השני בחדר קדשו ואמר: "דארט ביי די ספרים שאפע?" כלומר שילך ללמוד, [והיתה כוונתו לזרז אותו ואת שאר צעירי הצאן להתמדת התורה].

בבעלזא עסקו הבחורים הרבה בפלפולא דאורייתא, שכן כ"ק מרן רבי ישכר דוב ז"ע היה מזרז ומעודד אותם לכך, והיה אומר "בחורים דארפן לערנען פלפול", כי רצה שיהיו שקועים בתורה, "זאלן ליגן אין לערנען".

כ"ק אדמ"ר מפאלטישאן זצוק"ל אמר לי שדודו זקינו כ"ק מרן רבי ישכר דוב ז"ע הורה ללמוד בספר מנחת חינוך, ונימוקו עמו בלשון קדשו: "עס שטעקט אין דעם ספר הייליגקייט!" וסיפר שבהזדמנות אף נתן לו דודו זקינו את הספר מנחת חינוך במתנה.

היושבים' היו מסבירים כי במנחת חינוך כתב הרבה פעמים 'והדברים עתיקים, היינו שמונח בהם משהו, ס'ליגט עפעס אין דעם', ועל זה אמר "אז ס'שטעקט אין דעם הייליגקייט!"

כמו כן היה כ"ק מרן רבי ישכר דוב ז"ע מעורר ומזרז הרבה על חזרת הלימוד.

שמעתי פעם מכ"ק מו"ח זצוק"ל, שאיש

אחד מחסידי בעלזא סיפר לו, שפעם כשנכנס אל כ"ק מרן רבי ישכר דוב ז"ע בה"גריוסע שטוב" - הסדר היה שנכנסו הרבה אנשים יחד ועמדו בצד החדר, ואחד אחד נגש אל הרה"ק שישב אצל השולחן לשתוח לפניו את בקשותיו ומשאלותיו, "מ'איז צוגעגאנגען איינציג-ווייז מיט די קוויטלעך" והיה שם איש אחד שניגש עם בנו הבחור, והביע לפני הרה"ק את בקשתו, "און דער רב האט זיי געפראוועט", ודיברו ככל הנראה בעניין הצלחת הבחור בלימוד התורה, לפתע, תוך כדי שיחתו עמהם, פנה כ"ק מרן רבי ישכר דוב ז"ע אל כל העולם' שהיו בחדר, ואמר בהאי לישנא: "איר הערט! דער בעל דבר קען באשטיין מיזאל לערנען, און אפילו אסאך לערנען, מסכתות נאך מסכתות, נאר נישט חזרן, דאס לאזט ער נישט!"

בהיותי אצל כ"ק מרן רבי אהרן מבעלזא ז"ע בליל שישי קודם שבת שובה תש"ו, בהיותו בירושלים בשכונת קטמון, שמעתי מפיו הקדוש והטהור שאמר: "ביים טאטן ז"ל און ביים זיידן ז"ל אז ס'פלעגט זיין א קוויטל וואס ס'איז געשטאנען לזכרון טוב, פלעגט ער שטענדיג זאגן דאס ווארט פון לובלינער ז"ע, אז נישט אז מ'חזרט געדענקט מען", [היינו מצד הטבע, שהדברים נחקקים במוח], "נאר דאס חזרן איז א סגולה צום זכרון, והוסיף: "דער טאטע ז"ל פלעגט זאגן אז מ'חזרט באקומט מען חשקת התורה", "מ'דארף זיך מתגבר זיין, די גמרא זאגט דאך אויך (יומא כט.) קשה עתיקא מחדתא!

כ"ק מרן רבי ישכר דוב ז"ע אמר שלימוד טור עם בית יוסף הוא סגולה ליראת שמים. חסידים נתנו רמז לדבר בפסוק (בראשית מג, יח) 'וייראו האנשים מאוד' כי הובאו 'ביתה יוסף', שאפשר לזכות ליראה על ידי לימוד בית יוסף. כמו כן מצאו רמז לזה בלשון הבית יוסף עצמו בהלכות שבת (סי' שח), שכתב בתחילת ההקדמה להלכות מוקצה, 'אחר שהצעתי לפניך כל זה אבוא לבאר דברי רבינו, ואז תבין יראת ה' ודעת קדושים תמצא', הרי מרומז מדבריו שעל ידי הלימוד דברי הטור עם ביאורו זוכים להשיג יראת ה'. ובדברי יצחק להגה"צ אב"ד סוואליווע זצ"ל הביא בשם כ"ק מרן מהר"ש מבעלזא ז"ע שאמר שכל היראת שמים שלו הושפע עליו מחמת התמדתו בלימוד טור עם ב"י ובפרט בלומדו טור וב"י על או"ח הי' שואב יראת שמים במידה גדושה, כן הוגד לי מאנשי אמת.

בעת שחסידי בעלזא בהובניב בנו בעירם "שטיבל" חדש ומפואר, כדוגמת בית המדרש הגדול בבעלזא, הגיע כ"ק מרן רבי ישכר דוב ז"ע לחגיגת חנוכת הבית, והיו שם הרבה אדמו"רים ורבנים עם 'עולם' גדול מאוד. בתוך ההמולה הבחין כ"ק מרן רבי ישכר דוב ז"ע ששני אברכים "ווינקען זיך איינער דעם צווייטן" בהנאה ושיבועות רצון על הצלחת

המעמד שנערך עם ציבור גדול וכבוד רב. מיד עמד מכסאו בפנים חיוורות כסיד, וידיו רעדו עד שהיה צריך לאחוז בשתי ידיו את השולחן וקרא בקול: "איך בין נישט מקנא דער וואס מיינט איין מינוט זעך!"

כ"ק מו"ח זצוק"ל סיפר ששמע מפי חותנו- זקינו כ"ק מרן רבי ישכר דוב זי"ע ושמעתי זאת גם מפי הגאון האדיר אב"ד טשעבין זצוק"ל שפעם באו חסידי ליובאוויטש לשבות אצל הרה"ק רבי אהרן מטשערנאביל זי"ע כדי לתהות על קנקנו, ולאחר השבת ביקשו ממנו שיאמר להם תורה. פתח הרה"ק ואמר: איתא בגמרא (ב"מ נ:.) אונאה עד שתות, היינו שהאדם יכול לעבוד את השי"ת בתורה ותפילה, ולזכך את עצמו בכל המדות, ואעפ"כ יתכן שאינו אלא מאנה ומרמה את עצמו, וכל עבודתו אינה אמיתית, "עד שתות", היינו עד שמתקן את המדה הששית, מדת יסוד, "אלם קען זיין אפגענארט ביז ער איז נישט מתקן די זעקסטע מדה!" והעצה היא, שיקיים ונפשי כעפר לכל תהיה (תפילת אלקי נצור), כלומר יחזיק את עצמו בענוה וישפיל עצמו עד לעפר, ואז הרי אין אונאה לקרקעות (קידושין מב:), כלומר מי שנכנע כקרקע אינו מאנה ומרמה את עצמו.

ואמר כ"ק מו"ח זצוק"ל שכ"ק מרן רבי ישכר דוב זי"ע הוסיף על זה, שבתוספות (שם ד"ה הכי גרסינן) הביאו מירושלמי (כתובות יא, ד) שגם בקרקע יש אונאה בפלגא, והרמז למדת נצח, שהיא מחצית המדות, היינו המדה האמצעית מהז' מדות, שאפילו מי שהוא עניו ומשפיל עצמו כעפר, עם כל זה בפלגא, "אז מגייט אריין אין נצחון", יש אונאה, יכול להיות שמרמה את עצמו. "ס'איז א טיפע ווארט!"

הגאון האדיר אב"ד טשעבין זצוק"ל היה נוסע מפעם לפעם לשבות בצל הקודש בבעלזא, וזכה לחיבה וקירבה יתירה מכ"ק מרן רבי ישכר דוב זי"ע.

שמעתי מהרה"צ ר' מענדל מגארליץ זצ"ל, שהוא היה נוכח בשעת מעשה, כאשר הרב מטשעבין זי"ע הגיע פעם לבעלזא, עוד לפני ששימש ברבנות. בבעלזא היה הסדר שלפני ה"טיש" היה הגבאי הרה"ח ר' אהרן יהושע לאנדא ז"ל מושיב את היושבים אצל השולחן לפי כבודם, החשוב חשוב קודם, ואח"כ היה נכנס אל כ"ק מרן מבעלזא זי"ע לומר לו שה"טיש" מוכן, ולפעמים היה כ"ק מרן מבעלזא זי"ע שואל אותו מי יושב ראשון, ומי אחריו, וכיוצא בזה, ואז היה נכנס לעריכת השולחן. באותה שבת היה שם גם איש זקן נשוא פנים ויחסן מלעמבערג, ועוד כמה אנשים חשובים ונכבדים, והושיב ר' אהרן יהושע אותו זקן ראשונה, ואחריו עוד אחר מהנכבדים, ואת הרב מטשעבין זצוק"ל שהיה אז תלמיד חכם צעיר לימים ועסק במסחר - הושיב

שלישי בשולחן. כשנכנס אח"כ אל כ"ק מרן רבי ישכר דוב זי"ע התעניין אצלו מי ומי הם היושבים, וכשסיפר לו שהושיב קודם את האיש הזקן והיחסן, ואח"כ עוד איש נכבד, ואחריו את ר' בעריש טשעבינער כך קראו לו אז נענה כ"ק מרן רבי ישכר דוב זי"ע: "ר' בעריש'ל דארף זיצן צום ערשט!" ניסה ר' אהרן יהושע להצדיק את עצמו ואמר: "ר' בעריש איז דאך א יונגערמאנטישק", ואותו יחסן הוא זקן בא בשנים, אולם כ"ק מרן מבעלזא זי"ע סירב לשמוע ואמר: "איך קום נישט אריין צום טיש בין ר' בעריש'ל זיצט דער ערשטער!"

בלית ברירה יצא ר' אהרן יהושע, ובמשך זמן מה נלאה לסדר הענין, "ער האט געהאט א גוט שטיקל ארבעט דארט", שלא לפגוע באחרים, עד שאחרי רבע שעה או יותר עלה בידו לסבב הדבר בהשכל ודעת, ורק כשחזר ונכנס ואמר שהענין מסודר, "ער האט אריינגעשטעלט ר' בעריש'ל ערשט", אז נכנס כ"ק מרן רבי ישכר דוב זי"ע לעריכת השולחן.

כ"ק מו"ח זצוק"ל סיפר שפעם בשיחה עם חותנו זקינו כ"ק מרן רבי ישכר דוב זי"ע הוריד כ"ק מרן רבי ישכר דוב זי"ע מה"אויברשטע פאליצע" ספר עתיק שהיה מכוסה באבק, ושאל אותו אם שמע פעם מספר זה. כשהשיב בשלילה אמר לו כ"ק מרן רבי ישכר דוב זי"ע כי מחבר ספר זה, מהמפורסמים בדורו, היה ריעו של ה'מגן אברהם' זי"ע, ופעם כשסיפרו לו שה'מגן אברהם' כותב חיזושי תורה ועושה חיבור, ניגש אליו ושאלו בביטול: "איך הער אז דו שרייבסט, דו ווערסט אויך א מחבר"? השיב לו ה'מגן אברהם' בענוותנות שאין בדעתו לחבר חיבור, רק רושם לעצמו הערות. וסיים הרה"ק רבי ישכר דוב זי"ע ואמר: ה'מגן אברהם' שרק ציין לעצמו, בענוה ושפלות רוח, "מוטשען זיך דערויף יונג און אלט", ונתקבל בכל תפוצות ישראל כראש הפוסקים, ואילו ספרו של גדול זה "ליגט אין דער שאפע" ואין יודעים ממנו כלל, "ווייזט אויס אז ס'ווענדט זיך וויאזוי מ'לערנט".

עוד סיפר כ"ק מו"ח זצוק"ל שכשהיה פעם כ"ק מרן רבי ישכר דוב זי"ע במארינבאד, היה שם גם איזה בנן של קדושים מגזע ראפשיץ, ובערב הלכו לטייל בצוותא, ושוחחו בעניני חסידות וסיפורי צדיקים. בתוך השיחה אמר אותו בנן של קדושים לכ"ק מרן רבי ישכר דוב זי"ע שזקנו הרה"ק מראפשיץ זי"ע היה בבחינת הבעש"ט הקדוש זי"ע, והתחיל לקשור פלפול להסביר את דבריו, מדוע הוא אומר שהיה במדריגת הבעש"ט הק', אולם כשאך התחיל לדבר אמר לו תיכף כ"ק מרן רבי ישכר דוב זי"ע: "א גוטע נאכט", ובעודם

באמצע השיחה הניחו לבדו, והלך לכיוון ההפוך, ולא רצה ללכת עמו עוד אחרי שדיבר דברים כאלו. דער בעש"ט הק' איז געוועהן אן אנדערע בחינה אינגאנצן".

פעם בא אליו איש אחד, והתווכח עמו בעניני אמונה וחקירה, אם ראוי לעסוק בזה, וטען האיש מדוע לא ילמדו חקירה, הלא גם הרמב"ם חיבר את ה'מורה נבוכים' שהוא כולו בדרך החקירה. השיב לו כ"ק מרן רבי ישכר דוב זי"ע: בשעתו היה צורך בזה, כי עדיין לא היה את הבעש"ט הקדוש זי"ע, אבל כיום, אחרי הבעש"ט הק', שוב אין צריכים לזה!

ראיתי בספר קול יעקב מהגה"צ רבי אליעזר יעקב רוזניץ זצ"ל הי"ד, דומ"ץ זענטא, מגדולי חסידי בעלזא, שמביא בתחילת הספר (סמיכת התורה ד"ה כנסת ישראל) "א אינטראסאנטע זאך", ששמע מפי החסיד המפורסם ר' דוד ערדמאן ז"ל המכונה ר' דוד געציל'ס], שבהיותו עם כ"ק מרן רבי ישכר דוב זי"ע במארינבאד, היה שם רופא יהודי, "א דייטשער דאקטער, ווייט פון יודישקייט", חשון בנים רח"ל, שהתעסק וסייע לרפואתו של כ"ק מרן במשך כל ימי שהותו שם. כאשר כ"ק מרן עמד לצאת ולשוב לביתו, בא הרופא לקבל ברכת פרידה, והפציר בו שיעתיר עליו להיפקד בזרע של קיימא, והאציל עליו ברכת קדשו לישועה. לאחר שיצא הרופא הסתובב כ"ק מרן רבי ישכר דוב זי"ע בחדר "שטארק צוקאכט", ונאנח ואמר: "נעבעך, נעבעך". אחר כך פנה אל ר' דוד שהיה עמו בחדר ואמר לו: דוד, ווייסטו, דעם וועט משיח נישט קענען איבערלאזן. ער האט נאך אמונה!"

ואז סיפר: זקינתי הרבנית הצדקנית מלכה ע"ה אמרה פעם לזקיני כ"ק מרן ה'שר שלום' זי"ע: "איך מיין אז דו ביסט משיח!" השיב לה ואמר: "נישט איך בין משיח, און נישט איך וויל זיין משיח, איך וועל זיין פון די גרויסע חשובים פון משיח". ואמר כ"ק מרן רבי ישכר דוב זי"ע: "מיינסט ער האט נישט רעכט געהאט? איך וואלט אויך נישט געוואלט זיין משיח! משיח וועט נישט האבן אזא גרינגע ארבעט. ווען משיח וועט קומען וועט ער צוזאם נעמען אלע ערליכע יודן פון גלות צו נעמען קיין ארץ ישראל, אבער ער וועט זיך אומקוקן און זעהן אז ס'בלייבט נעבעך איבער א גרויסע עולם שוואכע יודן וואס מ'קען נישט מיט נעמען, אבער זיי איבערלאזן קען מען אויך נישט, זענען דאך יודן, וועט ער מוזן אריינשיינען אין זייער הארץ א הארה פון תשובה. אזוי זאל ער זיי קענען מיט נעמען, דאס וועט זיין א שווערע עבודה!"

כה התלהב כ"ק מרן רבי ישכר דוב זי"ע ודיבר בהתרגשות, שאפילו רופא זה שאינו

שומר תורה ומצוות, "ער ווייסט נעבעך גארנישט פון יודישקייט צו זאגן", עם כל זה בא לבקש ברכה, זאת אומרת שעדיין יש לו אמונה, "וועט משיח איהם אויך נישט קענען איבערלאזן".

בעת שחלה כ"ק מרן רבי ישכר דוב זי"ע
את חוליו האחרון היה כ"ק מו"ח צוק"ל אצל חותנו הקדוש באוסטילא, וזמן קצר לפני הסתלקותו, כשהחמר מצבו, נסע יחד עם חותנו הרה"ק רבי פיניעילע זי"ע לבעלזא כדי לבקרו. כאשר באו אל הקודש פנימה, והרה"ק מאוסטילא אמר שבאו כדי לקיים מצות ביקור חולים, נענה כ"ק מרן רבי ישכר דוב זי"ע ואמר להם: "דער רמב"ם פסקינט (הל' אבל יד, ו) אז דער עיקר מצוה פון ביקור חולים אין וואס מאיז מתפלל אויפן חולה!" והורה להם לחזור לאוסטילא ולהתפלל שם עבורו.

כ"ק מו"ח צוק"ל היה אומר בשם כ"ק מרן רבי ישכר דוב זי"ע, על מה שאמרו חז"ל (ברכות כו): אברהם תיקן תפילת שחרית, שנאמר (בראשית יט, כז) וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם, שהוא לכאורה תמוה, כי פסוק זה הלא נאמר על תפילת אברהם על סדום שלא נתקבלה, שהרי סדום נהפכה, א"כ כיצד למדו איפוא לדורות החיוב להתפלל דוקא מתפילה כזו שלא פעלה כלום, ואמר לתרץ שזה גופא הוא הלימוד, שאף כאשר האדם מתפלל ולא נענה, עם כל זה צריך להמשיך ולהתפלל, וזה תיקן אברהם אבינו ע"ה, שלא יתייאש האדם מלהתפלל, אלא גם אחרי שלא נתקבלה תפילתו ימשיך ויתפלל. "מידארף שטענדג מתפלל זיין".

ועוד אמר יתר על כן, שבאמת גם

אברהם אבינו בתפילתו, אף שלא פעל לשעה להציל את סדום, פעל לדורות, כי בכל דור יש ל"ו צדיקים כידוע (עי' סוכה מה:), ופעל אברהם שזכותם יגן על כל בני דורם, אף אם אינם ראויים, כמו שהבטיח לו השי"ת (בראשית יח, כו) אם אמצא וגו' צדיקים בתוך העיר ונשאתי לכל המקום בעבורם. וזה לימוד גדול, שלעולם אין אדם יודע מה פעל בתפילתו, ואף כשנראה שלא פעל כלום, אינו יכול לדעת מה פעל, על כן לעולם לא יפסיק להתפלל.

סיפר הגה"צ רבי יצחק שלמה אונגר זצ"ל גאב"ד חוג חתם סופר שנה אחת עת עריכת הסדר קודם "שפוך חמתך" אמר כ"ק מרן מהרי"ד זי"ע: "מבקש אני ממך שר של רוסיה הכנע עצמך על קידוש ה', למען יוטב לך וכל העולם כולו".

מעשה היה עם כ"ק מרן מהרי"ד זי"ע, שהיה מהלך בדרך, ונתפסה טליתו בבגדו של ילד קטן, שהתחכך בו, ונתלש חוט אחד מגדילי הציצית. ביקש כ"ק מרן מהרי"ד זי"ע להביא את הילד לפניו, והסובבים נבהלו, בחששם שמא מקפיד כ"ק מרן מהרי"ד זי"ע על הילד ומתכוון לנזוף בו, אך בבואו לפניו תחת לגעור בו, הודה לו כ"ק מרן בחביבות ובירכו. לאחר מכן, נתן טעם לתגובתו זו, כי קודם לכן, היה חוט הציצית תלוש במקצת, אולם, כיון שהציצית עמדה עדיין בכשרותה, לא היה יכול להסירה, ועכשיו שנפסק החוט, יכול להסיר את הציצית מעליו, ולהחליפה באחרת מהודרת.

באזני שמעתי, לא אחת ולא שתיים, מפה קדשו של כ"ק מרן המהר"א מבעלזא זי"ע, מתבטא על אביו כ"ק מרן מהרי"ד זי"ע: דער טאטע איז גווען א מלאך", [אבי

היה מלאך].

שמעתי ממורי רבי הגה"ק ה"יגד יעקב מפאפא זי"ע, בשם כ"ק מרן המהרי"ד מבעלזא זי"ע, בענין ספרי מוסר, איזה הוא ספר מוסר שיבור לו האדם להגות בו, ואמר: "ארחות צדיקים דארף יעדער איד קענען אויסנווייניג, ראשית חכמה דארף מען לערנען, און חובות הלבבות דארף מען אריינקוקן" ["ארחות צדיקים" צריך כל יהודי לדעת על-פה. "ראשית חכמה" צריכים ללמוד, וב"חובות הלבבות" צריך לעיין].

כ"ק מרן מהרי"ד מבעלזא זי"ע אמר, שכל אנחה שיהודי מתאנח פועלת דברים גדולים ונשגבים למעלה. וההוכחה לזה, ממה שאמרו חז"ל על הכהן גדול בעמדו לפני ולפנים התפלל תפילה קצרה: "ולא תכנס לפניך תפילת עוברי דרכים", שעוברי דרכים סובלים מהגשם ומבקשים שיעצר. ולכאורה קשה, מדוע עלתה על דעתנו שתפילתם תתקבל, הרי ארץ ישראל היא ארץ צמאה למי גשמים, וכמו שענינו רואות אימה נוראה היא עצירת גשמים. אלא מבואר מזה, שאע"פ שאין צדק בתפילת הולכי-הדרכים לעצור הגשמים, אלא כשעוברי הדרכים בסבלם יאנחו מעומק לבם, אנחה זו יכולה לפעול במרומים לעצור הגשמים, לפיכך הוצרך הכהן הגדול - האיש הקדוש בישראל - ביום המקודש ביותר בשנה, ובמקום המקודש ביותר להתפלל "ולא תכנס לפניך תפילת עוברי דרכים".

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן

הגה"ק רבי מרדכי מבולגרייא זי"ע תרס"ב-כ"ה מרחשוון תש"י

לדרוש את שלום אחינו בני"י שארית הפליטה, ולעודד רוחם ששרדו בחיים. לפני שיצא לדרך בא רבינו לקבל ברכת פרידה מאחיו, ושאל אותו מה לומר בשמו. אמר לו כ"ק מרן זי"ע: "תאמר להם שהרשע ימ"ש התכוון לכל יהודי ויהודי באשר הוא, אל ידמה למישהו שניצל בדרך הטבע, כי הרשע הזה היה בכחו להכחיד את כל היהודים, ואף מי שלא היה באותן מדינות. וכל מי שניצל היו שני מלאכים ששמרו עליו, ולכן עליהם לדעת את חובתם בעולם בשעה זו".

רבינו תירגם מלים אלו לשפת המעשה, ופירש את דברי אחיו, שכוונת הדברים, שעל האנשים לדעת את חובתם, היינו שמצפים מהם בזמן כזה לחנך ולהקים דורות נאמנים לה' ולתורתו. ולכן בכל מקום בואו עורר האנשים על דבר חינוך הילדים לתורה. וכמו"כ התעניין על מוסדות החינוך בעיר. רבינו היה אומר שהעצה היחידה להכנעת כוחות הרשע, היא ע"י לימוד

מהרי"ץ דושינסקי זי"ע מכסאו במאמצים מרובים, וליוה את רבינו עד הדלת. כאשר נפרד ממנו, תינה לפניו את גודל צערו שאינו יכול לעמוד על רגליו. בכה, וביקש שיזכירו לפני אחיו כ"ק מרן רבי אהרן זי"ע וכך נפרד ממנו. אח"כ בערב סוכות נסתלק הגה"ק מהרי"ץ דושינסקי זי"ע.

סיפור רב אחד, כשהיה פעם בתל אביב, והתאכסן אצל רבינו, ובליל שבת קודש כשהלך עם רבינו אל שולחן כ"ק מרן רבי אהרן זי"ע, שם לב שרבינו נדחף כל הזמן אל הקיר בפחדו מהמכוניות העוברות שם, ואפילו בעת שהלך על המדרכה ולא על הכביש כלל. ושאלו לפשר הדבר, מפני מה הוא מפחד כ"כ. ענה לו, שהוא פוחד מאד, מפני שאם על חייו לא חס, בזה שהוא נוסע בשבת ומגיע לו עונש על זה, על חיי אחרים לא כל שכן.

בשלהי קיץ תש"ט נסע רבינו לאירופה בשליחות אחיו כ"ק מרן מהר"א זי"ע כדי

כאשר בא הגה"ק מהר"ם מבולגרייא זי"ע בקשרי חיתון עם זוגתו השניה, הרבנית הצדקנית מרת מרים ע"ה בת הגה"ח רבי צבי גליק זצ"ל בן הגה"צ ר' יעקב יצחק אב"ד שעסבורג זצ"ל וחתן הגה"צ רבי יעקב יחזקי' גרינוואלד זצ"ל אחיו של הגה"ק בעל ערוגת הבושם זי"ע שלח לו הגה"ק מהרי"ץ דושינסקי זי"ע גאב"ד ירושלים מכתב ברכה, וז"ל: "יקבל נא ברכתך ברכת מזל טוב מקרב לב, ומשמים יסכימו לבנות בית נאמן, ותהי האשה הבאה לבית הדר"ג נ"י לברכה, לבנות בית ברמה, וגדול יהיה כבוד הבית הזה בכל העינים, וברכה משמי מעונים, וזכות אבותיו הקדושים זי"ע, יהיו עמו להרבות שושנים, עד נזכה לנחמת ציון ברננים. והנני בברכה מרובה בכלל, ובברכת מזל טוב בפרט".

בשנת תש"ט בין כסה לעשור, ביקר רבינו את הגה"ק מהרי"ץ דושינסקי זי"ע בשליחות אחיו. בסיום הביקור קם הגה"ק

התורה עם הבנים. והביא סימוכין לזה מהפסוק המפורש (תהלים ח, ג) מפי עוללים ויונקים יסדת עוז למען צורריך להשביט אויב ומתנקם. ואף ביאר את הענין, כי עשיו הרשע יונק את כחו ממה שקיים מצוות כיבוד אב, ובאמת אין זה אלא מחצית המצוה, כיון שלא קיים מצות כיבוד אם. אף כשהאדם לומד תורה לעצמו, אינו מקיים אלא מחצית של לימוד התורה, כיון שהמצוה של לימוד התורה ומצות לימוד התורה עם הבנים נחשבים אצל מוני המצוות כמצוה אחת מתרי"ג מצוות, כמו שהיה רגיל על לשונו של אביו כ"ק מרן מהרי"ד ז"ע. ממילא ע"י שהאדם לומד עם בניו, הריהו מגלה בזה שאינו רוצה לקיים מחצית המצוה, ובזה הוא מבטל כחו של עשיו שהוא יונק מפלגא דמצוה, ופלגא דמצוה לא עבדין.

הרה"ח רבי דוד דנקונה מטורונטו
מחשובי חסידי באבוב למד בישיבה בעיר לייזן אשר במדינת הולנד, כאשר הגיע אליו השמועה שרבינו שוהה בשבת מברכים אלול באנטווערפן הסמוכה, רצו הבחורים לנסוע אל רבינו לשבת. אבל רק לר' דוד שהיה אזרח הולנד מן השורה התאפשר לחצות את הגבול כאוות נפשו ללא שום מניעות, ולכן היה היחידי מבין תלמידי הישיבה שזכה לנסוע לאנטווערפן לחסות בצל הקודש, ושאר הבחורים שלחו אתו קוויטלעך להזכירם לטובה.

סיפור רבי דוד: ויהי בעלות המנחה בפניא דמעלי שבתא, כאשר נכנס רבינו להיכל בית המדרש לתפילת מנחה וקבלת שבת, הבחין בי בדרך הילוכו למקום מושבו במזרח ביהמ"ד, וקרא לי, ושאל מה שמי, ומהיכן באתי. כיון ששמע שבאתי הנה במיוחד מהולנד, בכדי לחסות בצילו בשבת קודש, זכיתי לשאת חן וחסד לפניו, ומעתה זכיתי לקירבה יתירה מצדו במהלך כל השבת. הדבר התבטא מיד כשכבר לפני תחילת התפילה דאג עבורי למקום ישיבה בבית המדרש, בכדי שאוכל להתפלל כדת כראוי וכנכון בישוב הדעת. כמו כן מאוחר יותר בעת עריכת השולחן הטהור בליל שבת קודש, הורה רבינו להושיב אותי סמוך אליו ממש במרחק של שלשה או ארבעה אנשים בלבד, וכך יכולתי לראות היטב את עבודת הקודש מקרוב. רבינו בצע עבורי חתיכת חלה, ולאחר מכן מזג עבורי במיוחד יין בגביע שלו, ושלחו אלי. כך זכיתי במשך כל השבת שרבינו שלח לי שירים מכל המאכלים, והראה לי אותות של חיבה יתירה. השבת כולה התנהלה בצורה מרוממת ונעלית, ורגשי התעוררות נשגבים היו מנת חלקנו במשך תפילות השבת ועריכת השולחנות.

אחרי השבת, הלכתי אל בית האכסניא

של רבינו, בכדי להגיש בפניו פתקא דרחמי. כמו גם בכדי לקיים את השליחות של חברי תלמידי הישיבה בהולנד, ולהעביר את הקוויטלעך ששלחו עמי. בהגיעי אל בית האכסניא, אמר לי המשמש, שרבינו אפוף כעת בחולשה נוראה, וכי הוא מרותק למיטתו. באותה עת, אף הבחנתי איך שמכניסים החדרה מגש עם מרק חם ושאר מאכלים מזינים, בכדי להשיב את נפשו, ולהביא לחיזוק כוחותיו. אולם כעבור כמה רגעים כבר הוציאו את המגש מן החדר, כשהוא מלא וגדוש כבתחילה, זאת מאחר שרבינו, אמר שאיננו מסוגל לטעום כעת מאומה לרוב חולשתו.

למרות כן, כאשר ניגש המשמש ושאל האם הוא יכול להכניסני, הואיל ואני כבר רוצה להיפרד מעמו ולחזור להולנד, נענה רבינו בחיוב, ונתן את רשותו שאכנס אליו, ואכן אמר לי המשמש שאוכל להיכנס רק לברכת פרידה קצרה. ויהי בהיכנס, התיישב רבינו קצת על מיטתו, וקיבלני במאור פנים ובחיבה יתירה, כאילו שכח מכל מחלתו ויסוריו.

לפני שהתחיל לקרוא את הקוויטל, שאל אותי: "דו האסט א טאטע?" והשבתי: "איך האב געהאט א טאטע". רבינו התעניין אצלי ארוכות על תלאות המלחמה שעברנו. אח"כ קרא את הקוויטל שהגשתי לפניו, והאציל עלי ברכות לרוב. לאחר מכן התעניין בפרטות אודות מקום מגורי, ומקום לימודי, על סדרי הלימוד בישיבה וכדומה. אחר כך שאל אותי רבינו: "מה עוד יש לך לתת?" ואמרתי, שהבאתי עמי קוויטלעך ששלחו חברי שבעה עשר במספר. רבינו קרא את כל הקוויטלעך, בירך את כולם בברכות מרובות.

לאחר מכן לקחתי ברכת פרידה ויצאתי בשלום מן הקודש, על אף חולשתו הגדולה זכיתי שקיבל אותי בסבר פנים יפות, וקירבני קירבה יתירה, והייתי בחדרו במשך קרוב לשעה. ויהי כאשר אך יצוא יצאתי, נקראתי מיד חזרה לחדרו, רבינו הוסיף לברכני בזה הלשון: "פאר געזונטערהייט לחיים ולשלום", והוסיף: "און זאלסט אנקומען אהיים בשלום". ענית אמן, ופנית מיד לצאת שוב מהחדר. אך רבינו קראני שוב אליו, ואמר לי עוד פעם כדברים האלה: "פאר געזונטערהייט לחיים ולשלום, און זאלסט אנקומען אהיים בשלום", וכך נשנה הדבר ארבע או חמש פעמים, כשרבינו קורא לי לחזור שוב ושוב, ומדגיש בברכתו: "זאלסט אנקומען אהיים בשלום". התרחשות זו היתה לפלא בעיני, הן ההדגשה בברכתו שאגיע הביתה בשלום, והן החזרה הכפולה והמשולשת על הברכה שלא הובנו על ידי באותה עת.

בהגיעי אל תחנת הרכבת, חשכו עיני

כשהבנתי שהארנק בו היו מונחים מעותי, יחד עם המסמכים הנחוצים לי לנסיעה, כמו כרטיס הנסיעה, וכן הדרכון ההולנדי נעלמו מעמי כלא היו, פשפשי הכא והתם, ונטיתי לתור אחר הארנק על הארץ, אך שוד ושרב, הארנק איננו, ואני אנה אני בא. ככל הנראה היתה ידו של איזה גנב במעל, אחד מני רבים המסתובבים בבתי הנתיבות, ומשחרים לטרף קל, או שמא הארנק נפל מאיתי בדרכי ואבד, כשאינני מבחין בכך בשעת מעשה. כך או כך אינני יכול להגיע כעת לביתי. לא היה שום סיכוי שיכניסו אותי להולנד, באותה תקופה של אחרי המלחמה, כאשר כל הדרכים והגבולות המו פליטים. לא ידעתי לשית עצות בנפשי כדת מה לעשות, בהיותי עומד בדד בתחנת הרכבת בארץ נכריה.

ברם ברירות רבות לא נותרו בידי, לכן גמרתי אומר להמשיך בדרכי, כאילו כלום לא אירע, בתקוה ובתפילה שה' הטוב יהיה בעזרי. נעמדתי בתור בין הממתינים לעלות לרכבת, ובתפילה שה' הטוב יהיה בעזרי. נעמדתי בתור בין הממתינים לעלות לרכבת, כשליד פתח הכניסה לרכבת עמד הממונה, ודרש מכל אחד להציג בפניו את כרטיס הנסיעה. אך למרבה הפלא בהגיע תורי לעבור לפני ולעלות לרכבת, לא ביקש ממני הלה מאומה, ולא אמר לי כלום. כך עליתי לרכבת באין אומר ובאין דברים, כשאף אחד אינו מעכב בעדי.

לאחר מכן באמצע הנסיעה, עלה על הרכבת פקח, לבדוק את כרטיסי הנסיעה, ואת הדרכונים של כל הנוסעים, בכדי לוודא שכולם מצויידים במסמכים הנדרשים, ושאף אחד לא הסתנן לרכבת. בראותי זאת התמלא לבי במתח ובפחד לקראת הבאות, הצטנפתי במקומי בשקט, כשאני ממתין לקראת הבאות. והנה שוב פעם אירע לי נס, הלה פסח עלי, ולא דרש ממני להציג בפניו את ניירותי, אלא המשיך בטבעיות אל היושב לצדי.

וכך עשתה הרכבת את דרכה, עד שהגענו אל גבול בלגיה, שם עלו על הרכבת שוטרי הגבול, כשהם בודקים בקפדנות ובדייקנות את כל הנוסעים וניירותיהם. מן המותר לציין את גודל הפחד שאפף אותי באותה עת, חשש כבד מילא את כל ישותי, שמא יתפסוני השוטרים. אך שוב פעם התחולל לו הנס בפעם השלישית במספר, השוטרים דילגו עלי ולא ביקשו ממני מאומה. כן נשנה הדבר ברביעית, בהגיע הרכבת לגבול ההולנדי, על מפתן הכניסה להולנד מולדתי, שוב אני יושב במקומי, ומשתאה לראות את גודל חסד ה' עמי, על שזו הפעם הרביעית, בה הייתי נדרש להציג את המסמכים האבודים. אך ברוב רחמי ה' נעשיתי כרואה ואינו נראה,

ואף אחד לא אמר לי כלום.

ועלי להדגיש את גודל הנס שנעשה עמי, כי אם בזמנים הרגילים כששלום ושלווה שוכנים בעולם, והשקט שורר על כנו, אזי כל גבולות המדינות מושגחים ומוקפדים ביותר לבל יסתנן אף אחד דרכם, על אחת כמה וכמה בעת ההיא, כשבכל אדמת אירופה שרר תוהו ובוהו מוחלט, מרבבות הפליטים שענו ונדו בין הארצות, וביקשו לקבל מחסה אצלם, על אחת כמה וכמה וכל שכן שהגבולות היו נוקשים וקפדניים שבעתיים, ושוטרי הגבולות עשו ככל אשר לאל ידם לבל יסתנן אף אחד בצורה בלתי לגאלית דרך הגבול, בכל זאת כאן הוכו עיניהם של השוטרים והפקחים בסנוורים, עד שנלאו מלמצוא אותי ולעכב בעדי לצאת מבגליה ולהיכנס להולנד.

כאשר הגיעה הרכבת לעיר מולדתי החלתי לנשום לרווחה, בראותי את גודל הנס שנעשה עמי. מיד קישרתי בין המאורעות לבין ההתרחשות המופלאה שאירעה עמי אצל רבינו, והברכה הפלאית שבירכני ארבע וחמש פעמים, אך כיון שכבר ידעתי שכל תיבה שיצאה מפיו היתה בעל משמעות עמוקה, עדיין לא הבנתי את פשר ההדגשה 'און דו זאלסט אנקומען אהיים געזונטערהייט'. אולם בהגיעי למחוז חפצי בהאג וירדתי מן הרכבת, הבחנתי בשורה של שוטרים מקומיים, העומדים פרוסים על פני כל רוחב המעבר, ובודקים שוב פעם את כל היורדים מן הרכבת, לוודא שאף אחד אינו מבריא את הגבול ללא מסמכים. גם הפעם לא שמו השוטרים לב אלי בבחינת 'עינים להם ולא יראו', וכך חמקתי

מהם, ופניתי ללכת הביתה. רק כעת אחרי שכבר הגעתי בשלום לביתי, הבנתי על נכון את כל דבריו שנאמרו ברוח הקודש, ומספר הפעמים שבירך אותי, היה מספר הפעמים שעברתי בין השוטרים, שהיו אמורים לבדוק אותי ואת נירותי. וגם לאחר שהתקיימה הברכה של 'פאר געזונטערהייט', וירדתי כבר מן הרכבת, עדיין הייתי צריך לברכה הנוספת של 'זאלסט אנקומען אהיים'. ובזכות ברכתו של אותו צדיק, שבירכני בעיני הצופיות למרחוק, זכיתי להגיע למחוז חפצי לחיים ושמחה ולשלום, שלם בגופי ושלם בממוני ללא שום עיכובים.

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן
מקורות:
"פרשת גדולת מרדכי"

אשרינו שאנו מחישים עת הגאולה ומקרבים ביאת משיחנו על ידי קבלה חזקה ואיתנה "שלא לדבר חס ושלום בעת התפלה" כדאיתא בזהר הקדוש ח"א רנו. (הגהות יש נוהליו)

לע"נ האשה החשובה מרת קילא רבקה ע"ה בת שיבדלחט"א הרב החסיד ר' ישכר דוב פריעדמאן שליט"א נפטרה כ"ה מרחשוון תשע"ט תנצב"ה הונצחה ע"י משפחתה החשובה שיחיו

לע"נ הרב החסיד המפו' ר' ישעי' בערקאוויטש ז"ל בן הרב החסיד ר' יהודה ארי' ז"ל שו"ב בעל תפלה ובעל קורא בקהילתנו הק' לונדון נלב"ע כ"ח מרחשוון תש"פ הונצחה ע"י משפחתו החשובה שיחיו

לע"נ האשה החשובה מרת באשא גרינוולד ע"ה בת הרה"ח ר' שרגא צבי ז"ל נפטרה כ"ד מרחשוון תשס"ד הונצחה ע"י משפחתה החשובה שיחיו

לעילוי נשמת האשה החשובה מרת הניא ארנפלד ע"ה בת הרה"ח ר' אליהו ז"ל נפטרה כ"ה מרחשוון תשס"ה הונצחה ע"י חתנה הרה"ח ר' עקיבא רובינשטיין שליט"א

לעילוי נשמת הרב החסיד ר' אליהו מייזליק ז"ל בן הרה"ח ר' זאב ז"ל נלב"ע כ"ב חשוון תשס"א הונצחה ע"י משפחתו החשובה שיחיו

לעילוי נשמת האשה החשובה מרת חיה שרה גליק ע"ה בת הרה"ח ר' מאיר הכהן ז"ל נפטרה כ"ה חשוון תשנ"ז הונצחה ע"י בנה הרה"ח ר' מרדכי שליט"א

"התחזקות יומית" דברי חיזוק והדרכה מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א במערכת אוצרות בעלזא" שמעו ותחי נפשכם בארה"ק 02-3011614 בארה"ב 3131771-1605

לעילוי נשמות הרה"ג ר' יצחק דוד פריעדמאן ז"ל בן הרה"ח ר' חיים יחזקאל ז"ל וזוגתו האשה החשובה מרת רחל ע"ה בת הרה"ח ר' שלמה ז"ל	לעילוי נשמות האשה החשובה מרת גיטל עלקא ע"ה בת הרה"ח ר' יוסף ז"ל תנצב"ה הונצחה ע"י משפחתה החשובה שיחיו	לעילוי נשמות הרה"ח ר' צבי אליהו שטראוס ז"ל בן הרה"ח ר' ליפא יו"ט ז"ל נלב"ע י"ח טבת תשע"ד תנצב"ה	לעילוי נשמות הרה"ח ר' ישראל חיים ז"ל בן הרה"ח ר' דוד רובינשטיין ז"ל ולע"נ זוגתו האשה החשובה מרת צפורה מרים ע"ה בת הרה"ח ר' מנחם הלל ז"ל תנצב"ה	לעילוי נשמות הרה"ח ר' דוד יוסף אונגר ז"ל בן הרה"ח ר' אברהם יהודה ז"ל ולע"נ זוגתו האשה החשובה מרת רבקה ע"ה בת הרה"ח ר' יוסף ז"ל תנצב"ה
לעילוי נשמות הרב החסיד המפו' ר' פריץ שטראסבורג ז"ל בן הרה"ח ר' יחזקאל ז"ל וזוגתו האשה החשובה מרת יודית ע"ה בת הרה"ח ר' יוסף ז"ל הנצחו ע"י בנו הרבי הנכבד הרה"ח ר' יוסף שטראסבורג שליט"א	לעילוי נשמות האשה החשובה מרת חנה המפו' הרב החסיד ר' יואל בן ציון פרקש ז"ל בן הרב החסיד ר' צבי ז"ל נלב"ע י"א אדר תש"פ הונצחה ע"י משפחתו החשובה שיחיו תנצב"ה	לעילוי נשמות הרה"ח ר' יחיא אויש ז"ל בן הרה"ח ר' בנימין זאב צבי ז"ל נלב"ע י"ב תשרי תשס"ז תנצב"ה וזוגתו האשה החשובה מרת שפרה ע"ה בת הרה"ח ר' יוסף שאול ז"ל	לעילוי נשמות הרב החסיד המפו' ר' יצחק ווייס ז"ל בן הרה"ח ר' משה ז"ל נלב"ע ל' מרחשוון תשפ"ג הונצחה ע"י משפחתו החשובה שיחיו	לעילוי נשמות הרב החסיד המפו' ר' יצחק ווייס ז"ל בן הרה"ח ר' משה ז"ל נלב"ע ל' מרחשוון תשפ"ג הונצחה ע"י משפחתו החשובה שיחיו
לעילוי נשמות הרה"ג ר' אברהם אליהו איינהורן ז"ל בן הרה"ח ר' שלמה יוסף הכהן ז"ל וזוגתו האשה החשובה מרת נחמה ע"ה בת הרה"ח ר' אליהו ז"ל הונצחה ע"י משפחתו החשובה שיחיו	לעילוי נשמות האשה החשובה מרת רבקה פיגלא איגל ע"ה בת הגה"ח ר' שמחה בונם בוים ז"ל הונצחה ע"י משפחתה החשובה שיחיו תנצב"ה	לעילוי נשמות הרה"ח ר' מנחם מנדל ז"ל בן הרה"ח ר' יצחק וועטנשטיין ז"ל נלב"ע כ"ז אדר תשע"ג הונצחה ע"י בנו הרה"ג ר' אהרן אליהו וועטנשטיין שליט"א דומ"ץ דקהילתנו הק' גבעת זאב	לעילוי נשמות הרה"ח ר' יהודה זיגלמן ז"ל בן הרה"ח ר' נחמן ז"ל וזוגתו האשה החשובה מרת אסתר ע"ה בת הרה"ח ר' משה יהודה ז"ל הנצחו ע"י בנו הרה"ח ר' ישראל זיגלמן שליט"א	לעילוי נשמות האשה החשובה מרת ברכה ע"ה בת הרב החסיד ר' דוד מנשה זינגער ז"ל אשת שיבדלחט"א הרב החסיד המפו' ר' משה בגלאיזאן שליט"א נפטרה שב"ב ה' חמו תש"ג הונצחה ע"י בית החתני החשובים שיחיו
לעילוי נשמות הרה"ח המפו' ר' מנחם אליעזר אסטרייכער ז"ל בן הרה"ח ר' יצחק שמעון ז"ל וזוגתו האשה החשובה מרת מלכה אסטרייכער ע"ה בת הרה"ח ר' יחזקאל שרגא ז"ל הונצחה ע"י משפחתה החשובה שיחיו	לעילוי נשמות הרה"ג ר' יהונתן בנימין קליין ז"ל בן הגה"ח ר' ישראל ז"ל נלב"ע יום שב"ק ו' שבט תשפ"ב תנצב"ה	לעילוי נשמות האשה החשובה מרת מלכה ע"ה בת שיבדלחט"א הרה"ח ר' יהודה שיליט"א נלב"ה ל' ניסן תשל"ז הונצחה ע"י אביה הרה"ח ר' יהודה איינהורן שליט"א	לעילוי נשמות הרה"ח ר' ישכר דוב יעקובוביץ ז"ל בן הרב החסיד רבי שמעון יחזקאל אקלי ובע"נ הרה"ח ר' אליעזר צבי ז"ל בן הרה"ח ר' נתן בנימין ז"ל ולע"נ האשה החשובה מרת הענדל ע"ה בת הרה"ח ר' יוסף מאיר ז"ל	לעילוי נשמות הרה"ג ר' פנחס מאיר גאנצפריד ז"ל בן הרב החסיד ר' אליעזר דוד ז"ל נלב"ע י"ד סלו תשע"ד הונצחה ע"י משפחתו החשובה שיחיו